

40 Cr.
3/1 70 p

TIJDSCHRIFT VOOR

THEATERTECHNIEK

3e jrg. nov.-dec. 1969 no. 1

ttk

TIJDSCHRIFT VOOR THEATER-TECHNIEK

Orgaan van de Stichting

De Nederlandse Theater Technische Kring

3e jaargang, nummer 1, nov.-dec, 1969

Verschijnt zes maal per jaar

redactie en administratie:

Schokkingstraat 15, Maarssen

telef. 03465-2670

redactiecommissie:

Dick Beets

Ton Breeker

Rein Fledderus

Johan Helmerhorst

E. Huygebaerts

Elles de Jong

Peter Lohr

Wim Vesseur

Henk Voskuilen

Herman Waage, eind-redacteur

ontwerp omslag:

Nicolaas Wijnberg

abonnementsprijs:

f 25.— per jaar

voor theater-technisch personeel f 15.— p. jaar

gironummer:

783000 t.n.v. Ned. Theater

Technische Kring, Maarssen

bank:

Algemene Bank Nederland

Maarssen

Inhoud:

	blz
<i>De werkzaamheden bij repetitie en voorstelling met behulp van een groot draaitoneel</i>	2
<i>Van administratie en redactie</i>	14
<i>In de ere-loge</i>	16
<i>Vraaggesprek met B(ob). P. J. Logger</i>	20
<i>Wij ontvingen een brief</i>	28
<i>Cultureel centrum Agnietenhof - Tiel</i>	31
<i>Laterna magica Divadlo za Branov</i>	33
<i>Rede, uitgesproken door de heer W. Boswinkel</i>	39
<i>Amsterdamse Stadsschouwburg heeft een van de meest moderne lichtorgels</i>	43

druk: N.V. Habo - Amsterdam

Lenny Kuhr zong zich naar de top... met een Philips microfoon.

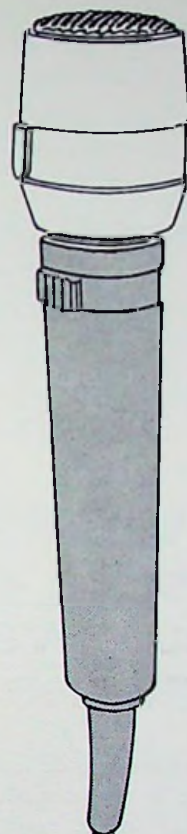
Theater-topprestaties vereisen technische topprestaties om volledig tot hun recht te kunnen komen. De foto brengt deze prestaties in beeld.

Artistieke topprestatie: Lenny Kuhr, op handen gedragen als Nederlands winnares van het Internationale Songfestival. Technische topprestatie: de Philips-microfoon in haar handen, die voor perfecte weergave zorgt. Ervaring met projecten over de gehele wereld maakt Philips tot de ideale partner als het gaat om geluidstechniek voor het theater.

Philips Nederland n.v.
Afd. Beeld en Geluid,
telefoon (040) 43 33 33,
toestel 88094, Eindhoven.

GELUIDSTECHNIEK

PHILIPS

In de "Bühnentechnische Rundschau" nr. 3 van juni 1969 verscheen een interessant artikel over het grote draaitoneel in het operagebouw te Frankfurt am Main. Schrijver is de Technischer Direktor, de Heer Walter Huneke. Weliswaar worden in Frankfurt de uitvoeringen door het eigen ensemble gebracht en de decors speciaal voor dat toneel ontworpen en gebouwd, iets wat in Nederland (zo goed als) nooit voorkomt, maar technisch-organisatorisch is dit artikel zo interessant, dat wij gemeend hebben er juist aan te doen, dit te vertalen en in z'n geheel weer te geven.

De werkzaamheden bij repetitie en voorstellingen met behulp van een groot draaitoneel

Naar aanleiding van de lezing "Het draaitoneel", die Ir. Thomas Münter in januari van dit jaar in de serie lezingen over "Theatertechniek" te Essen gehouden heeft, waarin de verschillende draaitoneel-systemen door de spreker maar kort aangevoerd werden, (zie ook BTR 2/1969) wilde ik over het gebruik van het grote draaitoneel iets uitvoeriger ingaan.

De uitstekende eigenschappen van een groot draaitoneel voor de scenische voorstellingsopbouw in het operagebouw, de dagelijkse repetitiewerkzaamheden, de grote rentabiliteit van de installatie en het werken met dit systeem van toneelmachinerie, zijn ondanks de nu 18-jarige ervaring in de Frankfurter Opera nog vele theatermensen onbekend gebleven; anders zou dit systeem dat door geen bekende theatermachinerie te overtreffen is, door andere theaternieuwbouw overgenomen zijn.

A. Probleemstelling

In de opera zowel als in het danstheater dient het toneel in ieder geval bij werken in traditionele zin - voornamelijk zowel voor de groepering van grote opkomsten voor een indrukwekkend optische werking, als voor de illustratie van muziekdramatische gebeurtenissen.

Grote scènes, merendeels met oplopende vloeren en podestopbouw, die niet alleen tot het vormgeven van het decor, maar nog meer voor het plaatsen van koor en figuranten op verschillende niveau's dienen, zijn nodig.

Met andere woorden: op het operatoneel zijn grote, bewerkelijke opbouwen nodig, zijn transportproblemen te overwinnen en moet afzetruijnte voor vrijverrijdbare toneelwagens gemaakt worden.

B. Het opstellen van een opera met een groot draaitoneel.

Het bekende wagensysteem van bestaande theaters met gescheiden toneeldelen (zijen achtertoneel) werd door de toneeltechnicus Prof. Adolf Linnebach in een groot draaitoneel met een bijna vierkante toneeltoren omgevormd.

Om gelijktijdig vier tafereelen met telkens grondvlakken van het gebruikelijke hoofd-toneel te kunnen opbouwen, ontstond een doorsnede van 38 mtr. en zo werd een nieuw systeem van machinerie uitgevonden voor decorwisseling en changement bij open doek.

Het grote draaitoneel is ook een decor-transport-schijf, in tegenstelling met de tot nu toe bekende kleine draaitonelen, die voor kleine ruimtes en scenes bedacht zijn en dienen als hulpmiddel bij changemen-ten en voor speciale scenische effecten.

In het grote draaitoneel is aan één kant een klein draaitoneel met 16 mtr. Ø ingebouwd.

Daar dit in het grote draaitoneel op een soort kraanwagenconstructie rust, kan het er als een schuiflade uitgeschoven worden en over het neergelaten orkestpodium heen tot aan de orkestbalustrade getrokken worden.

Daardoor is het mogelijk, ook op het operatoneel uitvoeringen te brengen, waarbij het toneelvlak zonder scheidende orkestbak onmiddellijk bij de eerste zaalrij begint.

In het kleine draaitoneel zijn luiken (met kleppen) voor opkomsten en effecten ingebouwd.

Op de tegenover het kleine draaitoneel liggende zijde zijn in het grote draaitoneel vier podia van 16 x 2,50 mtr aanwezig voor een eventuele trapvorming van de toneelvloer onder of boven toneeloppervlakte.

De toneeltoren met de rollenzolder (hoogte 27 mtr.) overdekt het toneel in een breedte van 24 mtr. en strekt zich uit van het brandscherm, dat voor de orkestbak

ligt, tot aan het midden van het grote draaitoneel. Het overige toneeloppervlak heeft een hoogte van 9 meter.

De rollenzolder herbergt o.a. 60 trekken; een deel daarvan wordt hydraulisch aangedreven en de rest zijn handtrekken.

De lengte van de buizen bedraagt 18 meter.

Aan de linker toneelkant bevinden zich de plafond-, achterdoek- en practicabelmagazijnen. In het plafondmagazijn kunnen met hout bewerkte decoronderdelen tot een grootte van 19 x 9 mtr. bewaard worden.

Het achterdoekmagazijn is 20 mtr. lang en heeft voor ongeveer 400 opgerolde doeken plaats.

Achter het grote draaitoneel ligt, van het toneel door een transport- en brandsluis gescheiden, een montagehal van 18 x 18 mtr. met aansluitend het decormagazijn met boxen voor ongeveer 16 opera's. In de transportluis bevindt zich een 19 tonshefpodium, waarmee de decor-transportwagens die van het buitenmagazijn komen, van straatniveau op toneelniveau gebracht worden. Het in- en uitladen gebeurt dus in huis en kan direkt op het toneel of in het magazijn geschieden.

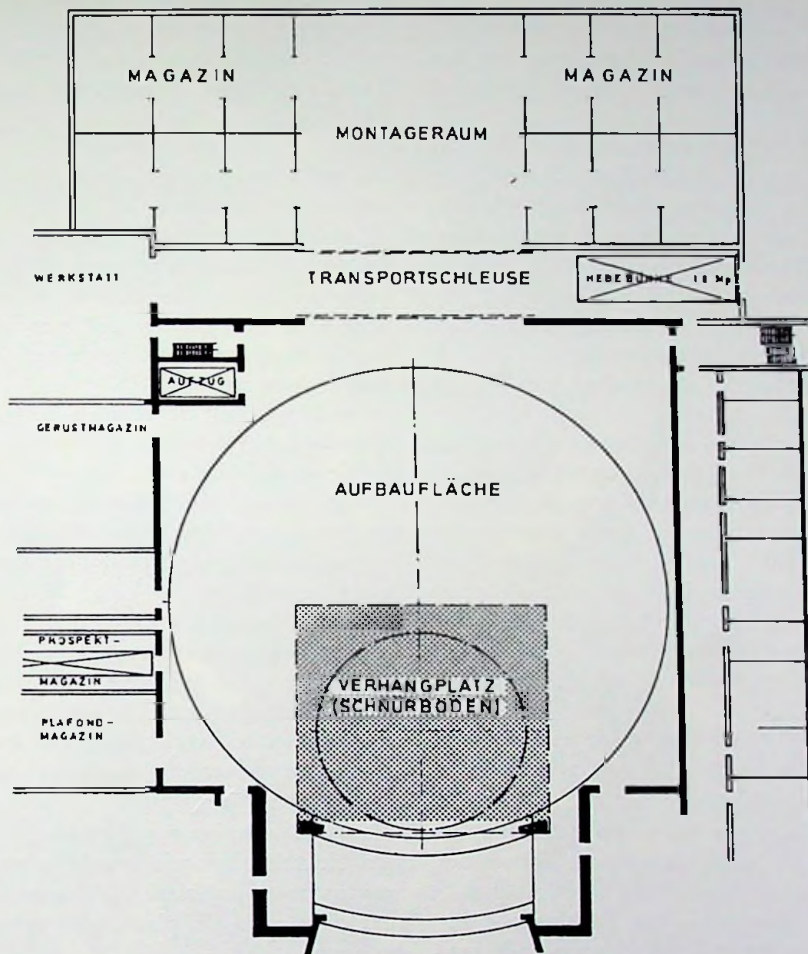
C. Ombouw- en changeringstechniek met behulp van het grote draaitoneel.

De in bovenstaand deel beschreven nieuwe toneeltechnische opstelling van de opera is nu sinds bijna 18 jaar in bedrijf.

De bijzondere vorm van dit systeem opende voor vele decorontwerpers en regisseurs moderne mogelijkheden voor vormgeving in het muziektheater, doch maakt ook alle gebruikelijke decoratieve oplossingen mogelijk.

Uit de ongeveer 150 nieuwe uitvoeringen, die op dit toneel tot op heden gebracht werden, zijn in wezen 5 verschillende en-sceneringtypes ontwikkeld:

1. Opera met 1 decor (Butterfly, Salomé, Elektra enz.);
benodigde plaats 1/4-1/3 draaitoneel
 2. Opera met een grondopbouw en verandering van decor door bijbehorende elementen;
benodigde plaats 1/4-1/3 draaitoneel
 3. Opera met verschillende decors op het kleine 16 mtr. draaitoneel met kleine elementen;
benodigde plaats 1/4-1/3 draaitoneel.
 4. Opera met 2-3 decors
benodigde plaats 1/2 - geheel draaitoneel.
 5. Opera met meer dan 3 decors naast elkaar of in elkaar gebouwd;
benodigde plaats geheel draaitoneel.
- ad. 1: Is geen bijzondere toelichting nodig, daar het hier om de op elk toneel mogelijke oplossing gaat.
- ad. 2: Voor enceneringen met verschillende decors wordt hier een gemeenschappelijke grondbouw gebruikt. De veranderingen van de afzonderlijke tafereelen gebeurt door verwisseling van speciale decoronderdelen, respectievelijk doeken. De te verwisselen decors kunnen vaak geconstrueerde, op wagens gebouwde delen zijn (begaanbare huizen, torens, trappen enz.).
Het voordeel van het Frankfurter systeem bij dergelijke oplossing is, dat voor het klaarhouden van zulke decoronderdelen geen moeilijkheden ontstaan, daar naast de te bespelen oppervlakte genoeg ruimte op hetzelfde niveau rondom de grondbouw ter beschikking staat.
- ad. 3: Opera's etc. op het kleine 16 mtr. draaitoneel komen overeen met de bekende montering in andere theaters met ingebouwde draaitonelen.
- ad. 4: Opera's met 2-3 decors langs de omtrek van de schijf opgebouwd, veroorloven een snelle decorwisseling van de afzonderlijke aktes, omdat in tegenstelling met verrijdbare tonelen het voordraaien van het nieuwe speelvlak met de bewegingen van het voorafgaande één en dezelfde handeling is.
Derhalve is het bij een scenewisseling voor de regisseur mogelijk, dit bij vol licht dramaturgisch in te bouwen.
- ad. 5: Opera's met meer dan 3 grote decors, die in hun gehele opbouw de volle omvang van het draaitoneel nodig hebben, leveren in beginsel twee nieuwe mogelijkheden op: of de aktes zijn op zich onafhankelijk van elkaar opgebouwd, en worden zo, zoals onder vier beschreven, gewisseld, of de opbouw van het draaitoneel stelt een soort simultaan totaalbouw voor, waarbij gezien vanuit het oogpunt van de dramaturgie belangrijke decoronderdelen telkens met behulp van de transportschijf in het zicht van het publiek worden gebracht.
- Door de technische uitrusting van het grote draaitoneel met de vier hef podia en het daar tegenoverliggende 16 mtr. draaitoneel met ingebouwde luiken ontstaat bij alle oplossingen bovendien de mogelijkheid deze op zich conventionele elementen te gebruiken.
- Als belangrijke verbetering ten opzichte van alle andere toneelsystemen komt hier bovendien nog bij dat door de montage van deze podia en luiken binnen het grote draaitoneel deze onafhankelijk zijn van de in andere gevallen noodzakelijke evenwijdigheid van de assen; het 16 mtr. effect-draaitoneel kan excentrisch t.o. de portaalopening gebruikt worden, en de kanten van de podia kunnen diagonaal met de tooneelrand worden gedraaid.

Gehele plattegrond van het toneel van de opera.

De toneeltoren met rollenzolder is boven het 16 mtr. draaitoneel getekend.

Daarachter het opbouwgedeelte voor de staande decors.

Daaraanluitend is de transportsluis en de montagehal te zien.

Al deze ingebouwde installaties kunnen gedurende het draaien van het grote draaitoneel onafhankelijk bewogen worden, hetgeen interessante effecten mogelijk maakt.

Om het beeld te verbeteren kan zo nodig de orkestruimte decoratief vergroot worden omdat de zijwanden van het orkest (prosceniumwanden), die van wielen voorzien zijn, weggereden kunnen worden. Het zich boven het orkest bevindend plafond wordt dan samengeklapt en naar de rollenzolder omhoog getrokken.

D. Volgorde van de werkzaamheden op het grote draaitoneel.

Voor de opbouw en afbraak van de decoratie vormt het grote draaitoneel met de aangrenzende montageruimte en het magazijn een overzichtelijk groot arbeidsveld. Hierdoor wordt een rationele inzet van het technische personeel en de controle erop door de toneelmeester beter dan bij enig ander bekend systeem.

In het algemeen wordt op de volgende wijze gewerkt:

Eén groep hangt de voor de rollenzolder bestemde decordelen op het voorste deel van het toneel in.

Een tweede groep bouwt op het achterste deel van het toneel de voor de scènes benodigde staande decors en practicabels.

Een derde groep voorziet de hiervoor genoemde groepen uit het aangrenzende magazijn van het voor de opbouw benodigde materiaal met behulp van een kleine transportwagen waarop de onderdelen naar tafereel en toneelzijde gerangschikt staan.

In het geval dat de decors voor de voorstelling door middel van transportauto's afgeleverd worden, heeft de tussen het toneel en het magazijn gelegen transportsluis zijn dienst bewezen.

Daarin worden de auto's direct op toneelniveau geladen of gelost.

Zodra de inhangwerkzaamheden van het voorste deel van het toneel beëindigd zijn, wordt het inmiddels op het achterste deel opgebouwde decor naar voren gedraaid,

de bijbehorende ingehangen-delen worden ingepast en staan daarna ter beschikking voor de inrichting van de belichting.

Tijdens het instellen van de schijnwerpers kan zo nodig op het achterste deel van het toneel een andere akte van hetzelfde stuk dan wel een repetitie voor de volgende dag voorbereid worden.

Bij stukken met meerdere scènes, ieder met een verschillend decor naast elkaar op het grote draaitoneel, ontstaat zo de mogelijkheid voor het gehele stuk ver voor het begin van de voorstelling de belichting in orde te brengen.

Bovendien houdt de verantwoordelijke toneelmeester voldoende tijd over om de decors stuk voor stuk te controleren op hun stabiliteit, beschadiging en juistheid. In geval van bijzondere effecten bestaat bovendien de gelegenheid deze vooraf uit te proberen.

Vermeldenswaard is bovendien, dat door het grote gemeenschappelijke opbouwvlak een aantal in de industrie gebruikte transportmiddelen op een dergelijk toneel op veel punten tot verlichting van het werk en besparing van het personeel gebruikt kunnen worden.

Hiervan zijn enige voorbeelden:

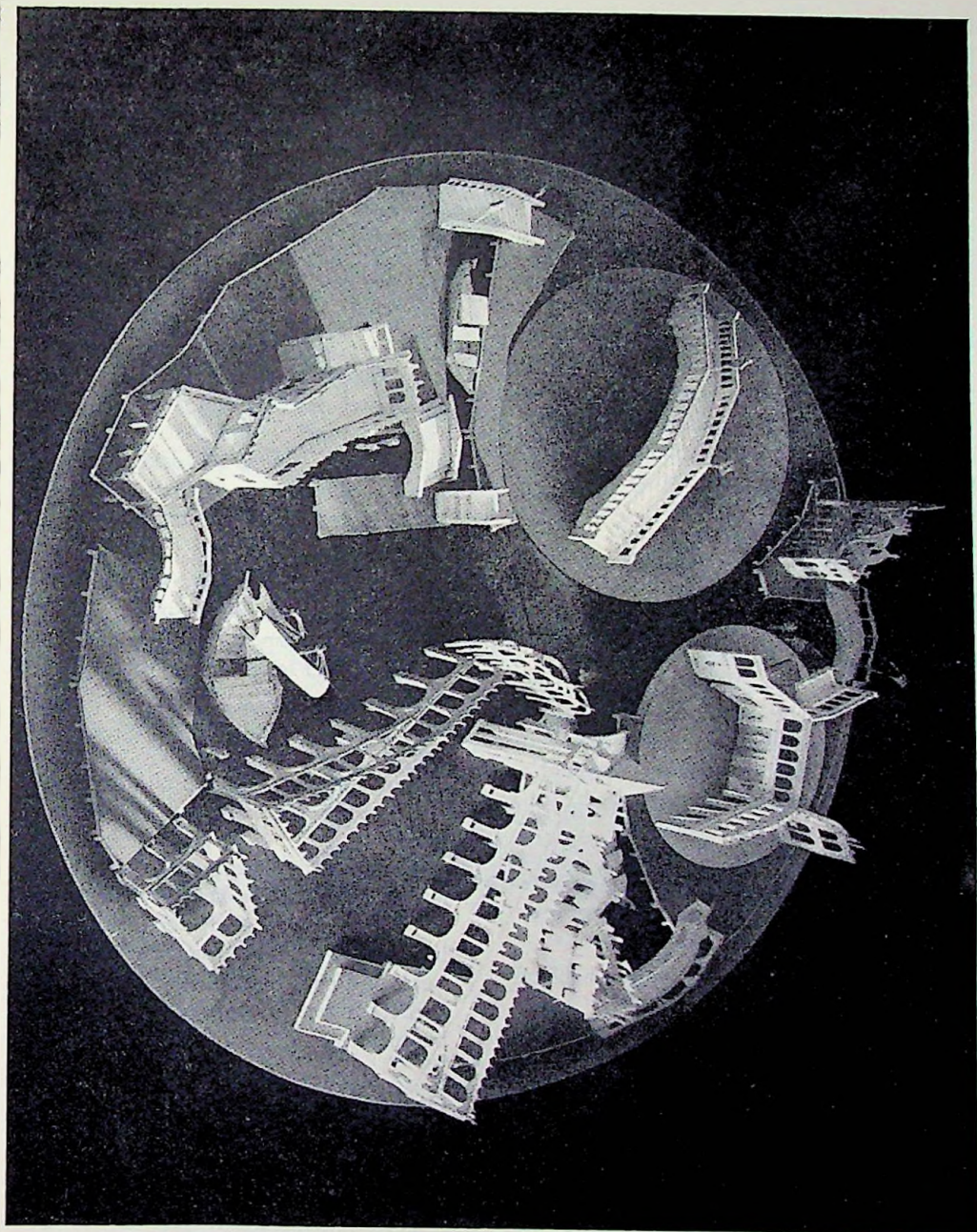
Een elektrische lorrie wordt gebruikt om wagens met materiaal of decors van het magazijn naar de plaats van gebruik te brengen.

Bovendien kunnen met deze traktor wagens met grote decors heel gemakkelijk naar alle gewenste plaatsen van het toneel gebracht worden.

Met een heftruck kunnen zwaardere decoronderdelen ter plaatse omhoog getild en bevestigd worden.

Met behulp van 2 elektrische takels die aan rails in het plafond lopen, kunnen zware onderdelen vanuit de montagehal tot in het midden van de draaischijf zwevend over andere decors getransporteerd worden. Aangezien het toneel zelf gedraaid kan worden kan men met deze inrichting elk punt bereiken.

Maquettefoto van "Eine Nacht in Venedig" Regie: Adolf Rott, Decor: Hein Heckroth

Voor de economische inzet van werkrachten gedurende de repetitie- en voorstellingstijden, waar in de meeste theaters al het toneelwerk voor het technische personeel onmogelijk wordt, is de achter het toneel liggende transportsluis en de aangrenzende montagekamer van doorslaggevende betekenis.

Aangezien op het toneel maar op één niveau wordt getransporteerd, is het mogelijk zeer vele en grote opbouw-elementen afzonderlijk op rijbare toneelwagens te monteren.

Zulke decors kunnen technisch zonder meer van een zeer gecompliceerde structuur zijn, aangezien de montage vroegtijdig en onafhankelijk van het speelplan in de montagekamer gebeuren kan.

Het was daarom zeer belangrijk dat de montagekamer een grote transport-opening van 12 x 9 meter moest hebben.

E. Opstellen van het speelplan en efficiency.

Uit het in deel C en D beschreven artistieke en technische werk levert het grote draaitoneel economische mogelijkheden op, die pas bij de betreffende coördinatie van spel- en repetitieplanning volledig gebruikt kunnen worden.

De ervaring heeft aangetoond dat:

Ongeveer 50% van de enceneringen de helft van het grote draaitoneel als grondoppervlakte in beslag neemt,

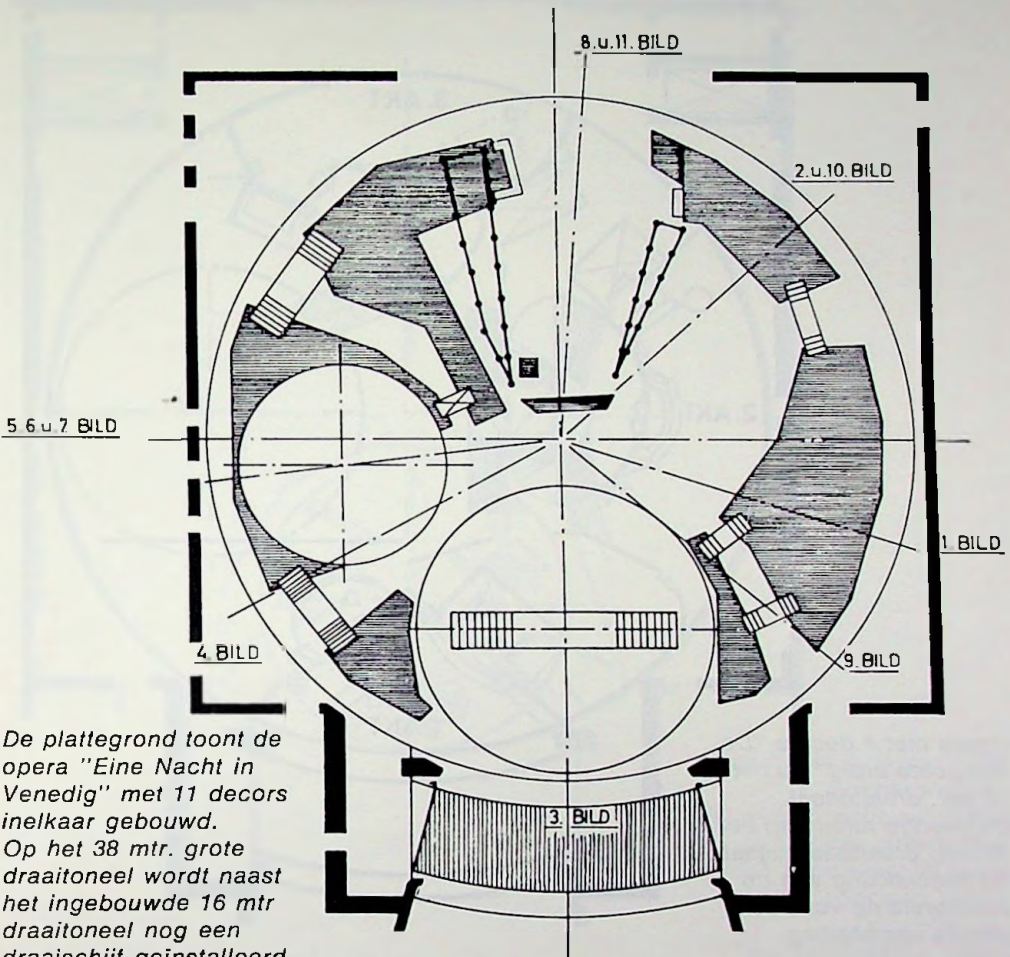
25% van de nieuwe enceneringen hebben het hele draaitoneel nodig,

de overige 25% zijn voorstellingen die alleen de plaats onder de toneeltoren met rollenzolder, ongeveer een vierde van het draaitoneel, nodig hebben.

Uit de plaatsbenodigdheid voor de resp. voorstellingen volgt de doelmatigheid - voor zover andere dwingende, het speelplan beïnvloedende factoren dat mogelijk maken - de eindrepetities van nieuwe stukken te combineren met stukken die de ruimte van de repetities respectievelijk de ingewikkelde delen, niet nodig hebben.

Daar dit het beste in Frankfurt, bij een repertoire van ongeveer 50 opera's, te realiseren is, komen de volgende voordelen bij nieuwe enceneringen naar voren in tegenstelling tot de gebruikelijke theaterbouwwijze:

- 1) Een exacte repetitie-aanvang kan gegarandeerd worden.
- 2) Vanaf de decor- en belichtings-repetities, die normaliter 2 weken voor de première liggen, staat de originele decoratie ter beschikking van de regisseur voor de repetitie van het stuk en van de dirigent voor de orkestrepetitie, zonder dat het een overbelasting voor het technische apparaat betekent.
- 3) Het vroegtijdig krijgen van de artistieke ideeën van de regisseur en van de decorontwerper met de realiteiten op het toneel levert enerzijds de mogelijkheid op, trek na trek te coördineren, onduidelijkheden uit de weg te ruimen, en het veroorlooft anderzijds tot aan de generale repetitie veranderingen en verbeteringen aan te brengen.
Dit geldt bij orkestrepetities in het bijzonder ook voor het afstemmen van de zangstemmen met het geluid van het orkest en het geeft de mogelijkheid, indien noodzakelijk, akoestische verbeteringen aan het decor uit te proberen.
- 4) Gedurende de laatste repetities voor de generale wordt door het technische personeel, dat met de opbouw van de repetitie niet belast is, met het originele decor de scene-wisseling mee geprobeerd.
Op deze manier is het gehele technische personeel met de loop van de voorstelling tot aan de generale repetitie reeds geheel bekend en geoefend.

De plattegrond toont de opera "Eine Nacht in Venedig" met 11 decors inelkaar gebouwd.

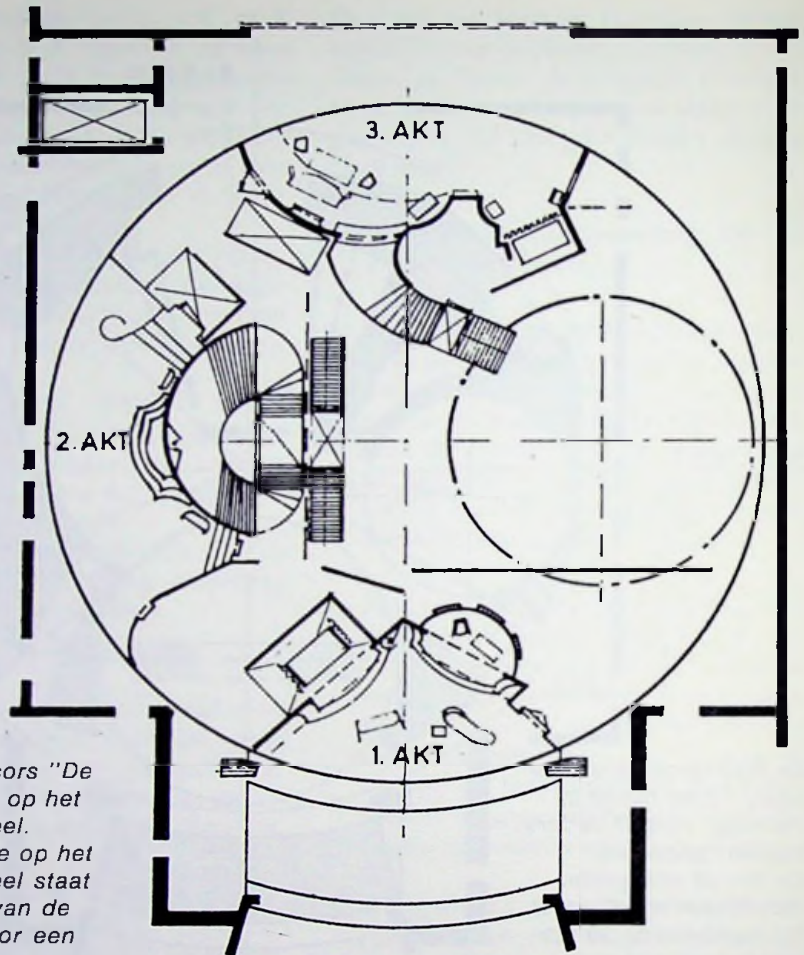
Op het 38 mtr. grote draaitoneel wordt naast het ingebouwde 16 mtr draaitoneel nog een draaischijf geïnstalleerd met een doorsnede van 11 mtr.

Door het draaien van 3 schijven ontstaan steeds nieuwe tafereelen en aantrekkelijke effecten.

5) Bovengenoemde mogelijkheden sluiten bij de generale repetitie onaangename verrassingen uit voor het gehele artistieke en technische apparaat welke enerzijds de waarde van de regie zouden verminderen en anderzijds een niet te voorziene belasting voor de gehele

techniek, incl. werkplaats, met zich mee zouden brengen.

6) Buiten deze ondersteunende voordelen van het grote draaitoneel voor de nieuwe enceneringen maakt een doelmatige speelplancombinatie van de afzonderlijke uitvoeringen op verschil-

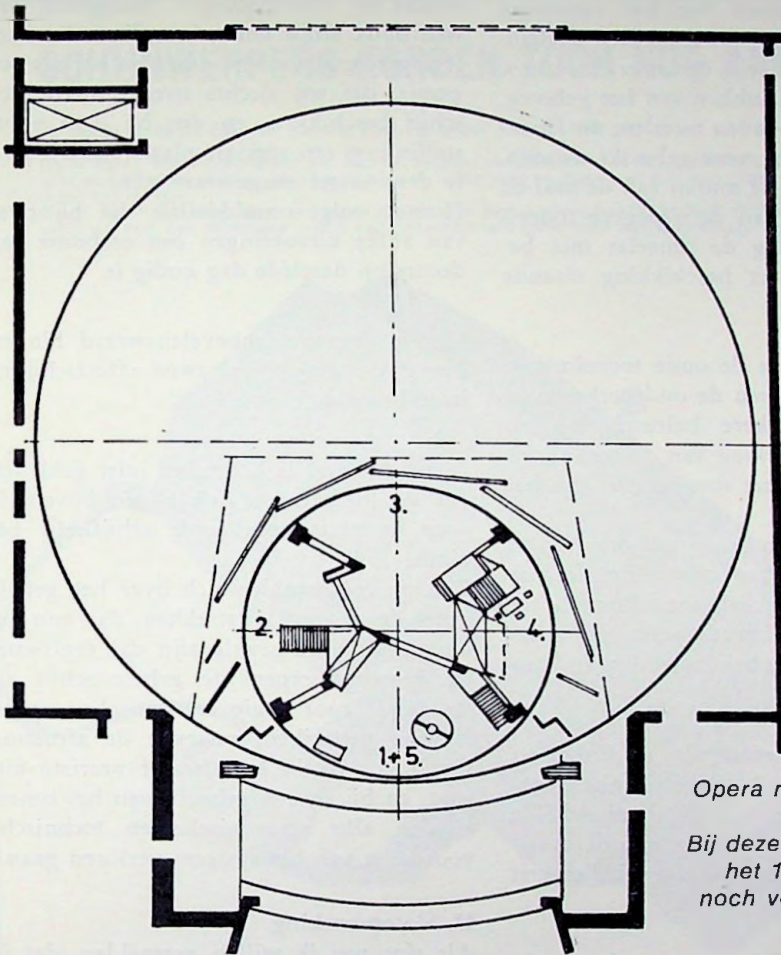
Opera met 4 decors "De verkochte bruid" op het 16 mtr. draaitoneel. De overige ruimte op het 38 mtr. draaitoneel staat ter beschikking van de voorbereiding voor een andere voorstelling.

lende oppervlaktes een rationele inzet mogelijk van de ter beschikking staande werkrachten en de qua decor omvangrijke dubbelvoorstellingen op zonnendagen.

F. Verdere voordelen van het systeem

De toneelinrichting heeft nog verdere winstgevende eigenschappen, die noemenswaardig zijn:

- 1) De op zich (technisch) ongecompliceerde en robuuste draaitoneelconstructie behoeft voor haar onderhoud en instandhouding weinig personeel.
- 2) Het gevolg van het onder 1 aangevoerde feit is een nauwelijks te overtreffen bedrijfszekerheid. Ter bediening van de beide draaitonelen is slechts één man nodig. Zelfs bij het uitvallen van de elektrische aandrijving kan de machinerie door handaandrijving verder gebruikt worden, daar de gezamenlijke beweging horizontaal plaats vindt, en het grote draaitoneel met lichtlopende, bovenmatig grote wielen uitgerust is.
- 3) Bij alle belangrijke changementen met behulp van het draaitoneel blijft het

Opera met 3 decors "Der Rosenkavalier". Bij deze beschouwing kan het 16 mtr. draitoneel noch voor repetitie noch voor een kleine voorstelling, ter beschikking staan.

gehele toneel en de aangrenzende vaste delen van de toneelvloer op één niveau. Dit is zeer belangrijk, daar voor het technische personeel evenals voor de artiesten de belangrijkste oorzaken van ongevallen, die zich vooral bij hef podia voordoen, vermeden worden.

- 4) De in deel C van dit onderwerp beschreven ombouw- en changerings-techniek heeft tot resultaat, dat de werkzaamheden van het toneelpersoneel bij de decorwisseling tijdens de

voorstelling tot weinig handgrepen beperkt blijven.

Hierdoor vermijdt men ieder nerveus, vaak rumoerig haasten, zoals men helaas maar al te vaak bij vele tonelen met andere systemen ondervindt.

G. Uitbreidingsmogelijkheden van het systeem.

Het is niet oninteressant te weten, welke omstandigheden Prof. Linnebach ertoe gezet hebben, dit geniale toneelconcept te ontwerpen.

Bij de wederopbouw van het verwoeste theater als theater voor meerdere doeleinden met de nadruk op muziekwerken, moesten de oude stukken van het gebouw, die gerepareerd konden worden, uit financiële overwegingen weer gebruikt worden. Het gaat hier om de muren van de zaal en het voorste deel van de vroegere toneeltoren; hierdoor lag de toneelas met betrekking tot de ter beschikking staande bouwgrond vast.

Het handhaven van de oude toneelmuren binnen het bereik van de oude orkestzone betekende een zekere belemmering en daardoor een beperking van de technische mogelijkheden op het voorste deel van het toneel.

Bij het plannen van een groot draaitoneel bij een volledige nieuwbouw is het daarom aan te bevelen, de gehele toneelbreedte tot aan de as van het brandscherf, die zoals hier, voor de orkestbak moet liggen, aan te raden.

Verder zou het gewenst zijn, de linker en rechter zijwand van het toneel enkele meters van de kanten van de draaischijf te verwijderen, om zo zijdelings van de draaiende vlakken een groter afzetgebied en een looppad te krijgen.

Op deze manier is het systeem ook gemakkelijk met een verrijdbaar toneel te combineren, hetgeen een verdere verbetering voor verschillende scenische effecten met zich meebrengt.

Hierbij wordt b.v. gedacht aan decors die zich vanuit het midden van het toneel naar beide zijden openen en aldus een blik in de diepte mogelijk maken.

Natuurlijk is dit ook in de huidige vorm oplosbaar, hoewel hiervoor een vast ingerichte motoraandrijving met een bestuurd wagen gunstiger zou zijn.

Zoals de ervaring aangetoond heeft, wordt het 16 mtr. draaitoneel relatief veel ge-

bruikt bij voorstellingen. Aangezien het dan bijna altijd om gecompliceerde monteringen gaat, ondervinden we het als een gemis, dat wij slechts over één 16 mtr. schijf beschikken, en dus bij deze voorstelling op een speciale plaats van het grote draaitoneel aangewezen zijn.

Hieruit volgt onmiddellijk dat bij twee van zulke uitvoeringen een ombouw van decors op dezelfde dag nodig is.

Het is daarom aanbevelenswaard binnen het grote draaitoneel twee effectschijven in te bouwen.

In ieder geval is het zeker juist gebleken dat de toneeltoren zich alleen boven de naar de zaal toegekeerde schijfhelft bevindt.

Zou de rollenzolder zich over het gehele grote draaitoneel uitstrekken, dan zou het onvermijdelijke gevolg zijn dat regisseurs en decorontwerpers de gehele schijf als speelvlak voor regie en optische experimenten gebruiken, waarvan de afmeting ver boven de in het theater vereiste uitgaat, en bij zo een gebruik van het toneel zouden alle economische en technische voordelen van het systeem verloren gaan.

H. Slotopmerking.

Als slot zou ik willen vermelden, dat ik het bovenbeschreven toneelsysteem in Frankfurt in zijn bouwvorm 10 jaar geleden bij de overname van de technische leiding aantrof en dat de voorstellingen het resultaat zijn van de ervaring uit mijn meerjarige praktijk in deze inrichting.

Mijn beoordeling over het concept van het operagebouw berust dan ook effectief op een praktisch bedrijf en stelt geen beschouwing over theoretische mogelijkheden voor.

Walter Huneke
vertaling: Ton Brecker

SCHIJNWERPERS KONDEN TOCH NOG ANDERS...

en nadat U de H 650 van Ludwig Pani op proef hebt gehad zult U dat wel met ons eens zijn.

De H 650 is een schijnwerper om mee te volgen, om effecten mee te maken of om gewoon ergens echt doorheen te prikken en eigenlijk om er alles mee te doen wat met een gloeilampschijnwerper nooit zal lukken.

De H 650 heeft een klein halogeenlampje met een buitengewoon hoge lichtstroom die de vergelijking met een effectspot met 2 kW conventionele gloeilamp kan doorstaan.

En dan nog iets over de H 650:

- zeer robuuste constructie
- geen noemenswaardige warmteafgifte
- gelagerde ophanging in de beugel - gebalanceerd.
- lamp uitwisselen in enkele seconden.
- irisdiaphragma van volle opening tot black-out.
- 4 afsnijders
- geslepen optieken $f = 20$ cm voor afstanden tot 15 meter
- $f = 35$ cm voor afstanden tot 25 meter
- inbouwmogelijkheid voor kleurenwisselaar.
- uit voorraad leverbaar.

CONTROLLUX

LICHTTECHNIEK

SINGEL 406

-

AMSTERDAM

-

TELEFOON 020 - 235986

Van administratie en redactie

Bij het verschijnen van dit nummer is de Nederlandse Theatertechnische Kring van start gegaan met de derde jaargang. Vandaar het nieuwe jasje voor de omslag van het blad.

We kunnen rustig vaststellen, dat ons Tijdschrift zo langzamerhand goed is ingeburgerd en in een grote behoefte voorziet. Ook buiten de nogal beperkte kring van de theatertechnici bestaat er voor het blad een grote belangstelling. Architecten, gemeentebesturen, culturele instellingen, landelijke organisaties etc. behoren tot de vaste lezerskring van ons blad. Dat is een verheugende zaak!!

Er bestaan echter plannen en er leven meerdere wensen, die slechts kunnen worden gerealiseerd, indien het aantal abonneés zich behoorlijk zal uitbreiden. Daaraan kunnen we allen ons steentje bijdragen. Er zijn nog altijd schouwburgen, culturele centra en gezelschappen, waarvan het technische personeel niet tot onze abonné-kring behoort. Uiteraard wordt dat in hoge mate betreurd, doch wellicht is hierin met vereende krachten een verandering tot stand te brengen.

Proefnummers van het blad zenden wij gaarne toe aan evt. geïnteresseerden, die door U aan de administratie worden doorgegeven:

Maar al te velen hebben verzuimd over het afgelopen seizoen het verschuldigde abonnementsgeld te voldoen. Dat kost veel extra werk - meer dan 80 personen moesten extra worden aangeschreven. Hierbij dus een heel dringend verzoek:

BETAAL UW BIJDRAGE OVER 1969-1970 ZO SPOEDIG MOGELIJK. LIEFST VOOR 1 JANUARI A.S.

Regelmatig komen er enkele zendingen van ons blad retour met de mededeling, dat abonné is vertrokken zonder achterlating van een nieuw postadres. Stuur U ons daarom s.v.p. tijdig een evt. adreswijziging. Dat voorkomt stagnatie en abuizen.

In voorraad hebben we nog enkele fraaie ringbanden, waarin twee jaargangen op een overzichtelijke manier kunnen worden opgeborgen.

Kosten incl. porto f 5.75 per stuk.

Levering mogelijk zo lang de voorraad strekt. Wie het eerst komt, het eerst maakt. Toezending na ontvangst van een girooverschrijving op nummer 783000 t.n.v. de Ned. Theater Technische Kring te Maarssen met vermelding: ringband.

Adres Redactie en Administratie:

SCHOKKINGSTRAAT 15

te MAARSSEN

Tel. 03465 - 2670

TONEELVERLICHTING

Kleurfilters
Regelinstallaties
Schijnwerpers

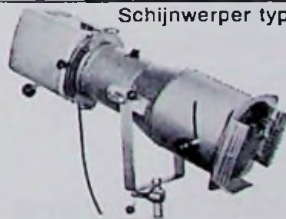
ROTTERDAMSE SCHOUWBURG

Bedieningslessenaar IDM

Bedienings-
lessenaar
TEN-TWENTY

Schijnwerper type 265

N.V. INGENIEURSBUREAU

EUROTECHNIEK-ROTTERDAM

GROOTHANDELSGEBOUW TEL. (010) 135180

in de ere-loge

Vandaag placeren wij in de Ere-loge drie personen, stuk voor stuk belangrijk in het theater-bedrijf.

Door de Kring van Nederlandse Toneelcritici werd de jaarlijkse prijs der kritiek toegekend aan toneelontwerper Wim Vesseur. Deze prijs werd drie jaar geleden ingesteld en werd tot nu toe toegekend aan Kees van Iersel en de dramaturgische afdeling van Toneelgroep Centrum.

In een speciale bijeenkomst in Theater Carré werd de prijs uitgereikt door de voorzitter van de Kring, de heer Boswinkel. De toespraak, die Wim Vesseur zich moest laten welgevalen, vindt U elders in dit nummer.

Dat er bij het 75-jarig bestaan van de Amsterdamse Stadsschouwburg enkele onderscheidingen zouden worden uitgereikt, lag in de lijn der verwachtingen. Op de feestavond voor de medewerkers

trad Wethouder Mr. J. Bootsma naar voren om toneelmeester Henk van der Linden en hoofdbelichter Piet Severijnse de eremedaille in zilver, behorende bij de orde van Oranje Nassau, op te spelden.

Piet J. Severijnse

geboren 15-1-1917 kwam als jeugdig electriciën op 15 april 1935 in dienst van de Stadsschouwburg, werd in 1944 voorman, in 1947 belichter en in 1951 hoofdbelichter.

Henk A. van der Linden

geboren 19-2-1916 kwam op 28 september 1930 als jeugdig schilder op het decoratelier van de Stadsschouwburg, na 3 jaren als toneelassistent (toen heette dat "werkman") op het toneel, werd hij in 1944 voorman, in 1950 2e toneelmeester, in 1958 plv. 1e toneelmeester en in 1963 1e toneelmeester.

Voor deze drie ere-gasten onze hartelijke gelukwensen!!

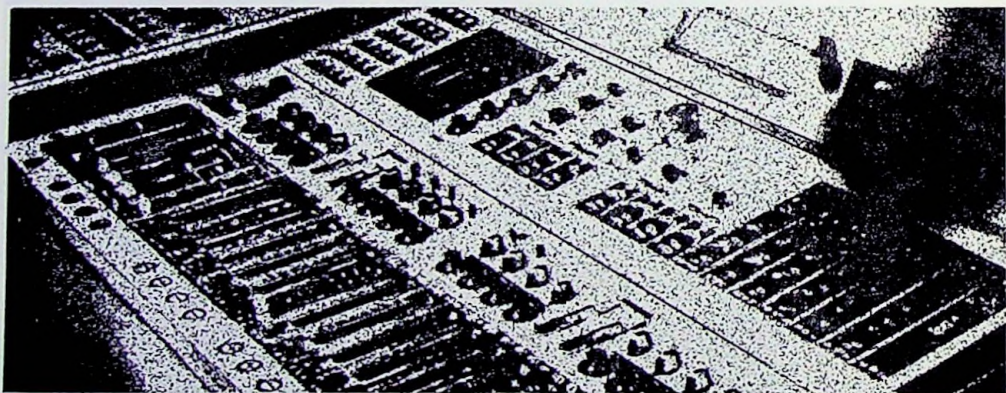
nlk
ttk

Van links naar rechts:

de heer mr J. Bootsma, wethouder voor Personeelszaken, de heer P. J. Severijnse en de heer H. A. v. d. Linden.

Wij willen helemaal niet zeggen dat de Telefunken geluids- regie-installatie er bij u zo gaat uitzien

Daarvoor moeten wij eerst precies weten, welke uw specifieke eisen zijn. En dan gaan wij pas berekenen en ontwerpen. Maar in elk geval is uw installatie voorzien van alle voordelen, die TELEFUNKEN te bieden heeft; individuele conceptie, compacte bouw, ideaal gebruik van de beschikbare ruimte, geheel getransistoriseerde versterkers in siliciumtechniek, gestandaardiseerde insteek-units, snelle probleemloze service.

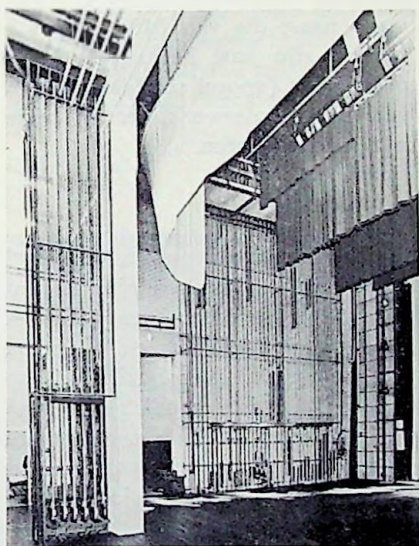

Geen wonder, dat TELEFUNKEN geluidsregie-installaties worden gebruikt in vele radio-, televisie- en geluidsstudio's, in schouwburgen, congreszalen en overal waar men prijs stelt op een produkt waarin 65 jaren aan elektronische ervaring zijn verwerkt.

Alles pleit voor TELEFUNKEN

TELEFUNKEN
IMPORTEUR VOOR NEDERLAND: AEG - AMSTERDAM

N.V. „STAALBOUW-DRACHTEN“

Decortrekken

Brandschermen

*Speciale veiligheidslieren voor
brandschermen*

Lichtbruggen

Lichttorens

Orkestliften

*opstelhoogte 1.25 mtr
opzethoogte 2.80 mtr*

De Lange West 100-102, Drachten
telef. 2648-3488

Vraaggespek met B(rob). P. J. Logger

Onlangs hadden we een gesprek met Bob Logger in zijn sfeervolle grachtenhuis in Amsterdam. De wijze, waarop hij zijn huis heeft ingericht, verraadt al veel van zijn ambities. Gramfoonopnamen van Mozart staan naast die van Miles Davis en Stravinsky, zijn kast bevat vele boekwerken over kunst (vooral schilderkunst), er staat veel antiek glaswerk, terwijl oude tegels zijn schouw sieren.

Bob Logger, rasechte Amsterdammer, 38 jaar, werkte na zijn Muloopleiding bij de KLM op Schiphol, verdween als dienstweigeraar twee jaar achter tralies, werd kelner, moest zo nodig handelaar in antiek worden en meldde zich op een goede dag als gegadigde voor een toneelbaantje bij de Nederlandse Comedie.

Een opleiding aan de amsterdamse toneelschool was voordien onmogelijk gebleken. Hiervoor in de plaats kwam later een opleiding van 18 maanden aan de filmacademie.

Het bloed kruipt waar het niet gaan kan en zo werd Logger gegrepen door de techniek in het theater. Sedert 1954 werkt hij nu alweer bij de Nederlandse Comedie, de laatste jaren als inspicent.

De expositie van Svoboda, die in 1968 in het Toneelmuseum werd gehouden, schudde iets in hem wakker met als gevolg, dat hij met een subsidie van het ministerie van C, R en M op 1 april j.l. naar Praag vertrok om nader met het werk van Svoboda en de technische ontwikkeling in

Tsjechoslovakije kennis te maken. Na een verblijf van zes weken ging hij in augustus weer terug naar Praag om de tsjechische relaties weer op te zoeken en ook gelegde vriendschapsbanden nauwer aan te halen. Het is dan ook geen wonder, dat we in Amsterdam bij een temperatuur van 30 graden het gesprek gaande hielden met een glas voortreffelijk tsjechisch bier.

Wat voor man is Svoboda eigenlijk?

Svoboda is een vriendelijke, zachtaardige man, die geheel zelfstandig in zijn eigen atelier werkt. Hij beschikt over een aantal assistenten, die al zijn scenografieën voor Praag en het buitenland uitwerken. Hij is een geniaal man, die steeds doende is nieuwe mogelijkheden op vakkundige manier uit te proberen. Zijn zgn. *Laterna Magica* (het samengaan van film en theater als volkomen gelijkwaardige componenten) is alweer een achter hem liggende fase.

Svoboda ziet als logische ontwikkeling van de theatertechniek de veelvuldige toepassing van projectie en optische mogelijkheden.

Hij is de meest erkende en gewaardeerde scenograaf van zijn land en wordt gerekend tot een van de belangrijkste theatermensen van de gehele wereld.

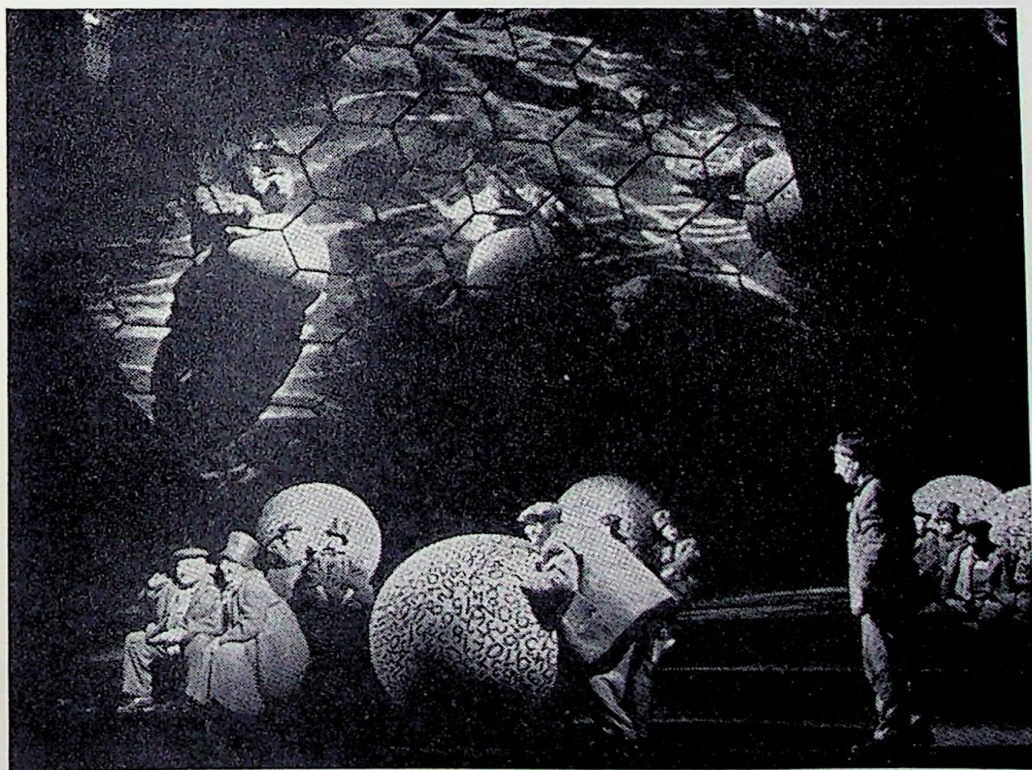
Wat is nu zijn methode bij een bepaalde productie?

De door Svoboda opgezette en ontwikkelde plannen worden na uitwerking door zijn staf (een wel zeer serieuze en consciëntieuze uitwerking!) besproken met de regisseur, enkele spelers, de technici, de costumier etc. en uitgemeten in het theater. Nadat het geheel volledig onder de loupe is genomen door bovengenoemde groep, wordt pas een opdracht aan het atelier gegeven. Eerst dan gaat het atelier aan het werk.

Er is daar meer overleg en een breder opgezette planning dan bij ons.

Dat blijkt ook uit het feit, dat er vóór de première wekelijks besprekingen zijn over decor, costuums, belichting, etc. De technische aspecten van een productie worden serieuzer en diepgaander behandeld dan wij hier gewend zijn. Daardoor komt men eerder moeilijkheden tegen en kunnen wensen, bedenkingen en mogelijkheden tijdig onder ogen worden gezien. Bovendien is er daar meer mankracht beschikbaar dan bij ons.

Vooraf bij de belichting draait niet alles om de spelers, maar ieder complement wordt geheel functioneel gezien. De productie krijgt daardoor een levendiger karakter.

"Het Insecten spel" van de broeders Capek. Een stuk waarin een vergelijking tussen mensen en insecten getrokken is. Op de foto een scene bij de mieren die overal hun voedsel-ballen meesjauwen.

Welke encensering van Svoboda heb je gezien?

Ik zag voorstellingen van Insekt-play van Capek, De Drie Zusters van Tsjechow, en twee opera's van Mozart, n.l. Die Zaubrerflöte en Don Giovanni; bovendien een bewerking van Nestroy: "Koord met één einde".

In de Zaubrerflöte werkte Svoboda met veel spiegels. Hij had speciale lampen ontworpen, waardoor geen lichtkegels, doch lichtkokers werden geproduceerd. In de Zaubrerflöte kon je dan ook goed merken, dat het licht een gelijkwaardige component was en een geheel eigen functie vervulde.

Hoeveel voorstellingen heb je gezien?

Ik zag 30 voorstellingen in 9 theaters, alle in Praag. Praag alleen al heeft 22 theaters, enkele grote maar de meeste zo van 200 tot 400 plaatsen. Alle theaters zijn in het seizoen dagelijks open en hebben hun eigen gezelschappen. Ik taxeer de bezetting van al deze theaters gemiddeld op 75%. Ook was ik in verschillende ateliers, burelen en magazijnen en heb interessante gesprekken kunnen voeren met de meest uiteenlopende theatermensen; o.m. met regisseurs, toneelmeesters, en mensen van de publiciteitsafdelingen van het Nationaal Theater etc.

Hoe verklaar je de grote belangstelling in dat land voor toneel? En welke repertoire wordt er zo al gespeeld?

Ik geloof dat de Tsjechen een veel grotere theatertraditie hebben dan wij. Vergeet niet, dat de Tsjechen in de loop der eeuwen regelmatig bezet en onderdrukt zijn geweest, door Hongaren, Serviërs, Oostenrijkers en Duitsers en nu weer door de Russen.

In het theater wordt gespeeld in de eigen taal; in het theater kan men zijn opgekropte gevoelens kwijt. Kijk maar naar de bezetting van '40-'45 in ons land: de Gysbrecht zat toen stamp en stamp vol!

Trouwens, in het algemeen kan men stellen, dat de Tsjechen een zeer cultuur-rijk volk zijn.

Het repertoire dat zij daar spelen, is zeer internationaal, vooral na januari 1968. Albee, Williams, Pinter, Anouilh etc. staan regelmatig op het repertoire. Ook de eigentijdse Tsjechische schrijvers komen veelvuldig aan bod.

Hoe heb je dat alles nu beleefd?

Ik heb in Praag ontzettend veel ervaring opgedaan. Ik kon overal gaan kijken en was geheel vrij in mijn doen en laten. Wat daar op scenografisch en technisch gebied gebeurt en mogelijk is, is gewoon fantastisch. Ik zou er dan ook graag weer heen gaan.

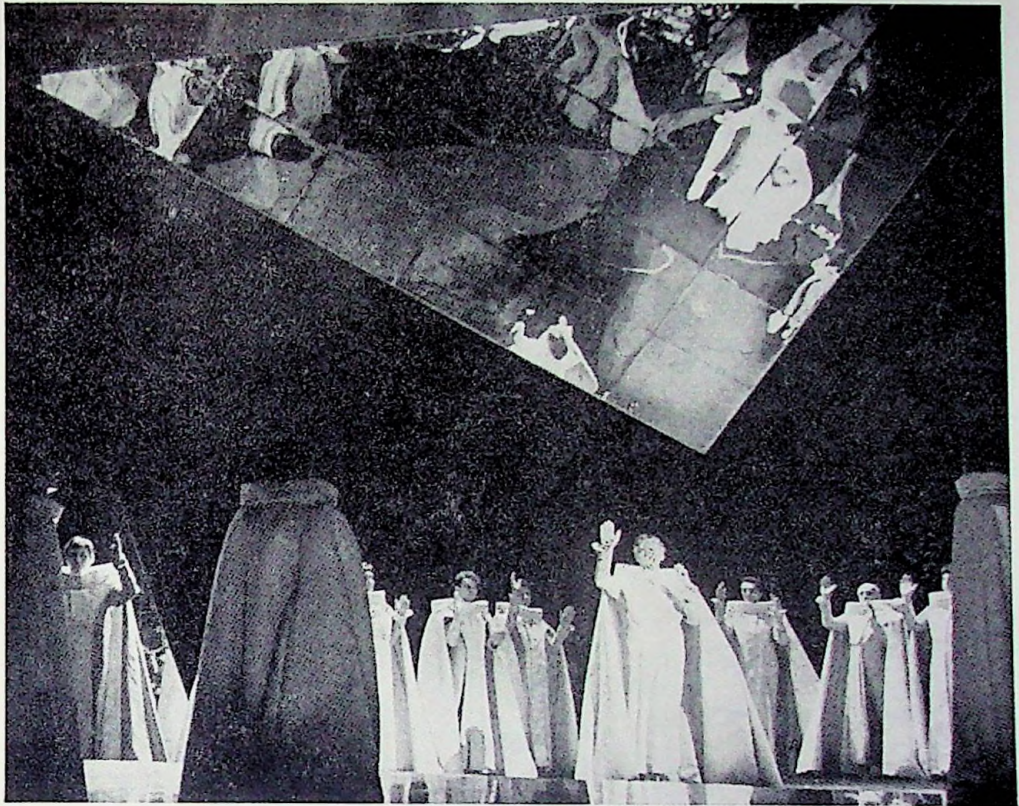
Heb je nog ambities om andere landen te bezoeken?

Ja. In Engeland werken ze veel met licht; de techniek is daar bijzonder bewegelijk. Ik zou dat graag willen bestuderen. Ook Amerika is erg interessant. Kijk maar eens naar al die beat-groepen. Van de wijze, waarop die met licht werken, kunnen we heel veel leren.

In Nederland is nog veel te verbeteren. Alles moet veel bewegelijker worden. Alhoewel ieder theater een goede belichtingsinstallatie moet hebben, moet het zwaartepunt niet liggen in het theater maar op de productie als zodanig. Het is bij ons nog veel te statisch. Svoboda had bijv. in de Zaubrerflöte ook in het decor belichtingselementen ingebouwd.

Ik zou nog op één instituut in Tsjechoslowakije de aandacht willen vestigen. Er bestaat daar een Scenografisch Instituut, een staatsorgaan met 80 man personeel; een soort TNO dat zowel voor het Rijk als gezelschappen en particulieren opdrachten uitvoert op het gebied van theatertechniek in de meest uitgebreide zin. Door dit instituut wordt research verricht en worden adviezen gegeven inzake belichtingstechniek, bouw en uitbouw van theaters, costuums, stoffen etc etc.

Ook gaat het instituut na, waar theaters

Mozart's Zauberflöte in een encenering van Svoboda

moeten komen; wat voor soort gezelschap in dat en dat theater zal spelen, hoe de samenstelling van het eventuele publiek zal zijn etc. Het is misschien een beetje topzwaar maar het instituut als zodanig kan prachtig werk verrichten.

Hoe is het subsidiestelsel in Tsjechoslowakije?

Gekwalificeerde spelers hebben een basis-salaris van de staat en kunnen voor bepaalde rollen een hoger bedrag bedingen. Voor iedere productie wordt een gezelschap ad hoc samengesteld. Hierdoor zijn er meer mogelijkheden voor studie-objecten en experimenten dan bij ons. De Nederlandse gezelschappen hebben altijd te

kampen met tijdsgebrek. Wij ontberen de ruimte en de tijd voor studie en experimenten, terwijl dat juist zo nodig zou zijn.

Hoe zie je jezelf in de toekomst?

Ik zou willen toewerken naar wat ik zou willen noemen:

"Ontwerper-Theatertechnicus", daarbij uitgaande van de mogelijkheden, die de theatertechniek biedt en in de toekomst zal gaan bieden. Ik zou meer elementen van de moderne techniek in de voorstellingen willen betrekken.

Acht je een vakopleiding voor theater-technicus noodzakelijk? En zo ja, wat voor eisen stel je dan aan een vooropleiding?

Ja, die opleiding moet er komen. Er zijn in het verleden wel eens opzetten gemaakt, doch een realisatie is nog steeds achterwege gebleven. Ook nu wordt er weer aan een opzet gewerkt. Voor de zuiver technische vakken is een ambachtelijke vooropleiding een vereiste; voor de zuivere productie acht ik een middelbare schoolopleiding noodzakelijk.

Velen van de theatertechnici, waarover we nu beschikken, zullen in het verleden die opleiding wel niet hebben gehad. Moet met hen iets gebeuren?

Ik stel voorop, dat ik die mensen niet graag zou willen missen. Zij hebben jarenlange ervaring opgedaan en met ambitie hun werk verricht. Wel zou ik voor deze

"zittende" groep korte cursussen willen plannen om hen met de nieuwste ontwikkelingen regelmatig op de hoogte te kunnen houden. (Ook hieraan wordt intussen gewerkt weet de redactie te melden).

Bob Logger heeft ideeën; hij is bovendien leergierig en wil zich de moeite getroosten op onderzoek uit te gaan; hij is niet bang platgetreden paden te verlaten en nieuwe wegen te gaan verkennen. Hopelijk zal hem in de naaste toekomst ruimte en tijd worden geboden zich als "Ontwerper-Theatertechnicus" te bekwamen en te ontwikkelen.

H. J. Waage

RUHRFESTSPIELE 1970

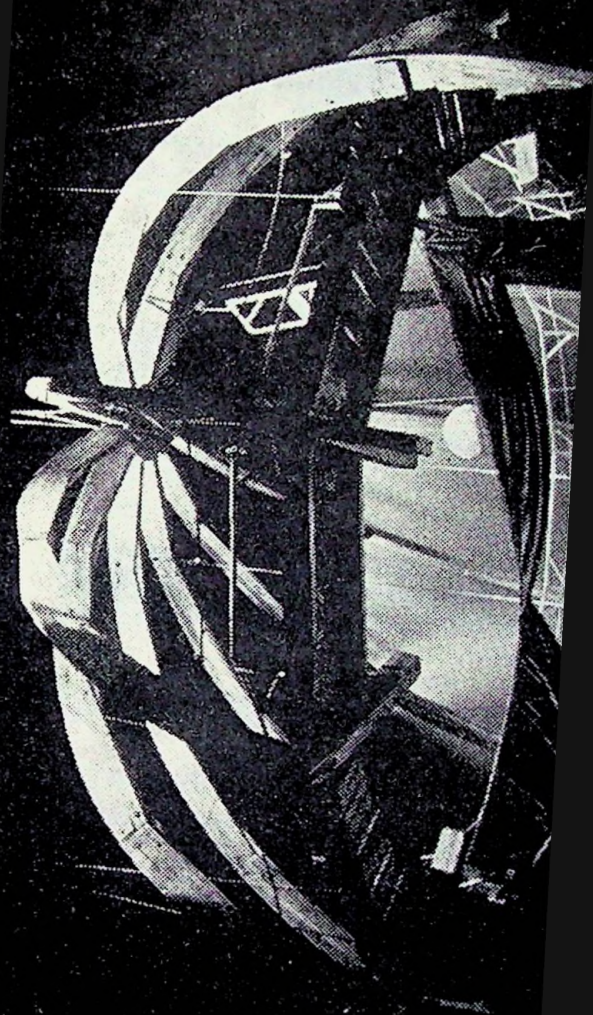
Voor de afdeling toneel, belichting, kostuum, kap- en griemeerwerk worden nog enige leidinggevende personen en goede assistenten gezocht voor het tijdvak van april tot 30 juni 1970.

De salariëring geschiedt volgens „Tarifvertrag Sonder klasse S“, vermeerderd met onregelmatigheidstoeslag en een vergoeding bij gescheiden huishouding.

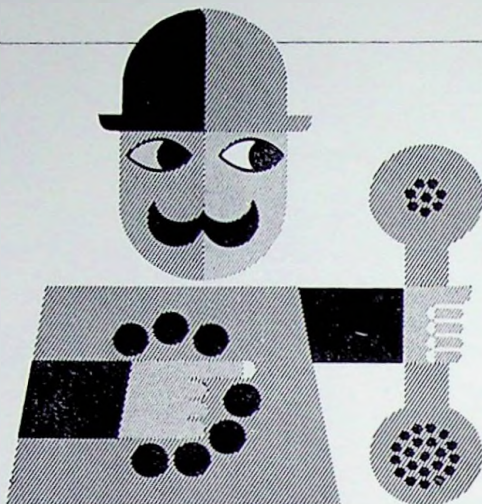
Sollicitaties sturen aan:

TECHNISCHE LEIDING VAN DE RUHRFESTSPIELE RECKLINGHAUSEN GLSH.

OTTO-BURRMEISTER-ALLEE 1
4350 RECKLINGHAUSEN
DUITSLAND

De Wederdoper - F. D

Neem contact op met N.V. Nederlandsche Huistelefoon Maatschappij

**....indien u informatie wenst
over:**

geluidswaergave en akoestiekverbetering,
inspiciënteninstallaties, vertaal- en debatinstallaties,
omroepsystemen, slechthorendenlussen,
klokkeninstallaties, brandmeldsystemen.

Installaties kunnen zowel in koop als in huur
worden betrokken.

**N.V. Nederlandsche
Huistelefoon Maatschappij**
Pegasusstraat 5-11, Den Haag, Tel. 070-858300
BIJKANTOREN IN AMSTERDAM, ROTTERDAM, ARNHEM, GRONINGEN

Theater - Technische - Toelevering

geluidsinstallaties
studiobandopnamen
bandrecorders
lichtregelapparatuur

scholten en mattijsen

rijksstraatweg 125 - duivendrecht
telefoon 020 52427 / 197698

J. A. Piëst

Toneelverlichting
Lichtmetaaldecors

Commelinstraat 84 - Amsterdam, Oost
telefoon 020-55078

CORALIN

Ook uw decor pas echt met blijvende schoonheid decoratieve plastic bloemen, planten en fruit gaan terugkerende kosten Carolin voor de betere kunstbloemen meer dan 800 diverse soorten

Handelonderneming F.P.N.
O.Z. Voorburgwal 223,
Amsterdam, tel. (020) 235088

't ADRES

VERHUUR - VERVAARDIGING

Toneeldecor
Gordijnen
Toneelinstallatie's
Podia's

A. T. v. Doesburg & Zonen N.V.
Amsterdam - Tel 246935 - 737970

PLASTICVERKOOPKANTOOR
Prinsegracht 180, Telefoon 070-65 48 44 *

bespex

N.V. - DEN HAAG
Postbus 815

o.m. Dealer van I.C.I. (Holland) N.V. voor „PERSPEX" en „DARVIC"
KUNSTSTOFFEN Verkoop — Bewerking — Verwerking

SPECIALITEIT: PLAAT AL DAN NIET OP MAAT — LEVERING: DOORGAANS UIT VOORRAAD!

Fa. Smulders & van Gorp

Goirle - Telefoon 04247 - 1391
Gordijngalon
Gordijnfranje
Gordijnkwasten
Gevlochten kabel
Alle soorten passament

Dit blad wordt gedrukt bij

n.v. grafische industrie

habo valschermkade 27-28
amsterdam-west

mededeling van de administratie

Er zijn nog een aantal achterblijvers die wij verzoeken hun overboeking van het abonnementsgeld '68-'69 thans uit te voeren.

Wij ontvingen een brief

C. D. Lievert, inspicent bij toneelgroep Theater, gaf ons naast zijn beschrijving van het Laterna-magica-theater in Praag twee kritische bemerkingen:

I

bij onze technische gegevens over nieuwe theaters wordt z.i. te weinig gezien en uitgesproken in hoeverre deze theaters bruikbaar zijn voor het ontvangen van reizende voorstellingen en de eisen daarvan.

Wij meenden dat iedere theater-vakman de mogelijkheden en beperkingen van een theater het beste zelf kan lezen uit de verstrekte gegevens.

Daarom geven we ze ook zo uitgebreid mogelijk.

Wij menen zelf dat wij in leesbaarheid van maten en schaal duidelijker moeten worden en ook vollediger.

Van een algehele kritiek op de nieuwe theaters hebben wij ons onthouden omdat hierbij vele factoren meespelen, die zowel ingrijpen op het gebied van beleid en inzicht, als op het gebied van de ontwikkeling van theater en architectuur.

Ook de toereikendheid van personeel en directie speelt een rol, waarin wij ons moeilijk bij voorbaat kritisch kunnen verdiepen.

Aan de achtergrond van de opmerking - en wij nemen aan dat het daarom gaat - zit nog al wat vast. Het is wel onze be-

doeling om hier spoedig op in te gaan en buiten de rechtstreeks technische informatie, ook informatie te geven op het gebied van beleid en planning. Een algemeen geldend recept voor nieuwbouw is niet te geven zonder ook de twijfelpunten en ontwikkelingsfactoren te bezien.

II

wij hebben te weinig aandacht besteed aan de essentie van de theatertechniek, n.l. het tot stand komen van een voorstelling.

Bij alles wat wij gepubliceerd hebben zijn wij wel uitgegaan van de praktijkwaarde en wij menen zeker niet dat theatertechniek een doel op zich zelf is, maar een belangrijk deel van de theaterproductie.

Wij zijn er van overtuigd dat de technici over het algemeen te laat in het ontstaansproces worden betrokken en wellicht ook te weinig intensief. Ook dit onderwerp gaat aanmerkelijk verder dan informatie, want voorstellingen komen op zeer veel manieren tot stand en ook hierbij heb je te maken met meningsverschillen, gaande ontwikkeling en traditie.

Wij geloven niet dat wij ons moeten begeben op het dramaturgisch gebied van het tijdschrift "toneel-theatraal", tenzij wij het daarmee zeer oneens zouden zijn.

Aan de andere kant zijn wij wellicht iets te "droog" en te beperkt geweest tot nu toe.

Amateur K. van Veen uit Amsterdam vraagt ons:

I
geef het amateurtoneel een plaats in uw blad.

II
geef een vaste beschouwing van de techniek van lopende voorstellingen, die ook voor de amateur begrijpelijk is.

Onze informatie is in de eerste plaats bedoeld voor het beroepstheater en dat blijft ons uitgangspunt. Het amateurtheater heeft een eigen blad en wij zijn gaarne bereid daarvoor gegevens te verstrekken of te adviseren in ook voor de leek begrijpelijke taal.

Wij willen echter graag proberen om bij technische beschrijvingen speciale aantekeningen te maken voor het amateurtoneel. Dit zal niet altijd ideaal mogelijk zijn.

Een technische analyse van lopende voorstellingen ligt in de bedoeling van de redactie, maar wij betwijfelen of de gemiddelde amateur daar direct profijt van heeft omdat hun mogelijkheden veeleer liggen in het vlak van tijdelijke improvisatie. Voor enkele voorstellingen kun je enerzijds veel minder, maar anderszijds veel meer doen dan het beroepstoneel kan.

Daarop (tijdelijke materialen en technieken en belichting met bescheiden midde-

len) willen wij gaarne terug komen, omdat dit ook een zaak is van het beroepspersoneel van de theaters, waarmee de amateur te maken krijgt als hij een zaal huurt. Een belangrijke raad: als een amateurgezelschap een zaal huurt voor een bepaalde voorstelling op een bepaalde dag, ga dan tijdig praten met de directie en de toneelmeester over je voorstelling. Laat het niet aankomen op de laatste dag. Probeer een week eerder tenminste een paar uur op het toneel te repeteren. Hou je dan bij het spel, zo dat je er doorheen komt en ga dan regelen en bespreken. Dat is dan wel het minimum.

Wij staan graag open voor brieven en artikelen.

Wij weten heel goed dat niet iedereen een pasklaar artikel kan schrijven, maar wij staan ook graag open voor korte opmerkingen en ondervindingen, die belangrijk kunnen zijn. Schelden mag ook, als iemand daar behoefte aan heeft. We zullen proberen 't te verwerken en als u daarom vraagt geven wij u de uiteindelijke text van te voren per telefoon of brief.

Al naar gelang het onderwerp zal deze rubriek verzorgd worden door verschillende medewerkers. Deze keer was het namens de redactie:

Geneer je niet, het gaat om de bedoeling.

WIM VESSEUR

het is geen geheim, dat geluid van ALTEC!

iedereen kan het maken
met kant en klaar systemen
of in componenten

met ALTEC LANSING
maakt U voor beatband en discotheek, voor kerk en huiskamer, voor
schouwburg en bioscoop, voor kermis, vliegveld, stadion
DE ENIGE ECHTE

VOICE OF THE THEATRE

alleenimport voor Nederland

n.v. selectronic

prinsengracht 854 - telefoon 226772 - amsterdam - holland

Cultureel centrum Agnietenhof - Tiel

In nr. 5 van de 2e jaargang gaven wij de gegevens over het zo juist geopende Culturele Centrum in Tiel.

De door ons verwerkte gegevens, met name betr. de geluidsinstallatie, waren niet geheel volledig.

Wij zijn thans in de gelegenheid de volledige en juiste gegevens betr. de geluidsinstallatie aan U door te geven.

1 centrale meng- en regeltafel volgens de M.D.-techniek, fabrikaat Philips, voorzien van:

- 8 ingangskanalen, omschakelbaar als mikrofoon of lijningang,
- 2 uitgangen,
- 4 filters voor hoge- en lagetonenregeling;

1 versterker-schakelkast, waarin ondergebracht:

- 1 inspiciëntenversterker (kommando-versterker), fabrikaat Philips, type TSQ, 50 Watt,
- 1 meeluisterversterker, tevens dienstdoende als versterker voor de dovenlus, fabrikaat Philips, type TSQ, 50 Watt,
- 3 eindversterkers, type TSQ, elk 50 Watt,

1 elektro-akoestische gong, voor pauze-signalering (4-tonig);

1 inspiciëntentableau;

1 snoerverdeler, waarop verdeelvelden voor mikrofooningangen, lijningangen x de diverse uitgangen;

2 effektenluidsprekers in plafondzaal;

2 luidsprekerskombinaties in plafondzaal voor algemene weergave;

5 ondersteuningsluidsprekers in balkon; ringleidingen in hal en foyer.

De gehele installatie is in opzet ontworpen en uitgevoerd door de N.V. Nederlandsche Huistelefoon Mij.

Circustheater - Scheveningen

vraagt

BELICHTER-MONTEURS

TONEELASSISTENTEN

(L.T.S. gewenst)

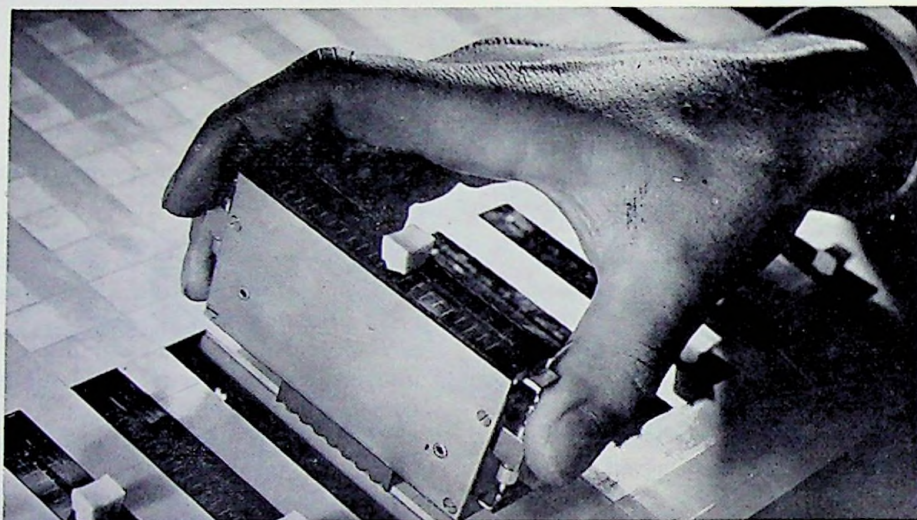
2e Messstraat - Scheveningen

Tel. 070 - 546900.

SIEMENS

Eenvoudige uitbreiding door insteken

Heeft U 10 stroomkringen, of 20, of 30 of meer nodig? Onze lessenaars in mozaiek-uitvoering kunnen snel en zonder bedrijfsonderbreking uitgebreid worden. U hoeft niet te boren te zagen of te bedraden. U neemt enige mozaiekstenen weg en plaatst een nieuwe regelpotentiometer!

Functionele bouwstenen zijn: Vlakbaanpotentiometers (met verlichte schaal), „Oberblender“, schakelaars, drukknoppen en signaallampen.

Niet functionele bouwstenen zijn: Kunststof mozaiekstenen, niet reflecterend, met iedere gewenste graving, letters, cijfers of symbolen.

Het mozaieksysteem wordt reeds vele jaren in grote schakelborden toegepast.

Vraag vrijblijvend nadere inlichtingen en documentatie aan de Nederlandsche Siemens Maatschappij N.V., Postbus 1068, 's-Gravenhage, telefoon 62.40.41, toestel 326.

Siemens belichtingslessenaars in mozaiektechniek

542-2-1

Laterna magica

Divadlo za Branou

Ter gelegenheid van het twintig-jarige bestaan van de ITI, zijn enige tijd geleden verschillende voorstellingen van het "Theater achter de poort" in Nederland gegeven.

Dit gezelschap is in 1965 opgericht en nu reeds toonaangevend voor het toneelven in de Tsjechische hoofdstad. Toch bespeelt het niet één van de grote theaters, maar een klein keldertheater, dat nota bene met de lichtshow "Laterna Magica" gedeeld moet worden.

Naast het perfecte toneelspel blinken de voorstellingen uit door een intense samenwerking tussen toneelspel en techniek. Dit uit zich niet in geweldige décors of ingenieuze changements, maar in het feit dat de belichting en het geluid als acteur meespelen in de voorstellingen.

Om u enige indruk te geven van hun theater, geef ik een kort overzicht ervan:

Het toneel: Het toneel wordt begrensd door vier pilaren. De uiterste maten zijn: opening 12 meter, toelopend tot 8 meter hoogte 6 meter, geen kapmogelijkheden; er zijn vijf trekken.

diepte 7 meter,

Geen zijtoneel. Geen torens. De brug loopt door in het zaalplafond, de hoogte kan niet worden versteld.

Achtertoneel: Opening 6 meter, toelopend tot 4 meter

diepte 7 meter, de totale diepte wordt dan 14 meter

hoogte 2.40 meter, het hoogte verschil tussen voor- en achtertoneel moet in het décor weggewerkt worden. Het is bijna onmogelijk om het achtertoneel te belichten.

Belichting: Tsjechisch fabricaat lichtkast met 70 lichtkringen van 1 Kw.

70 spots (laagspanningslampen), twee aan twee gekoppeld om kringen op de kast vrij te houden.

Twee volgspots

De apparatuur is zeer verouderd, maar goed onderhouden.

Personeel: belichting: 1 belichtingsmeester, 3 belichters, 2 assistenten voor de volgspots

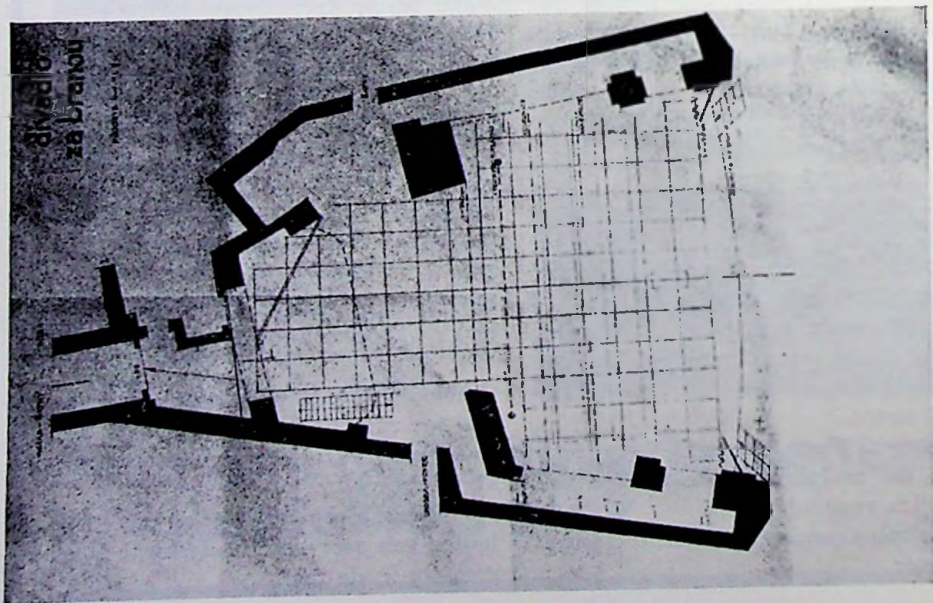
toneel: 1 toneelmeester, 6 assistenten, 2 hulpen

geluid: 1 chef, 1 assistent

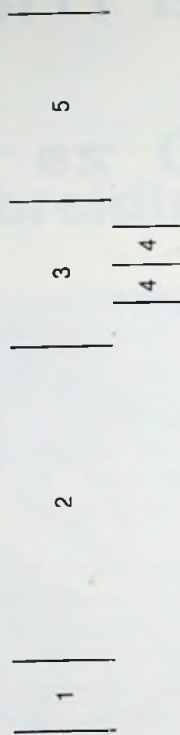
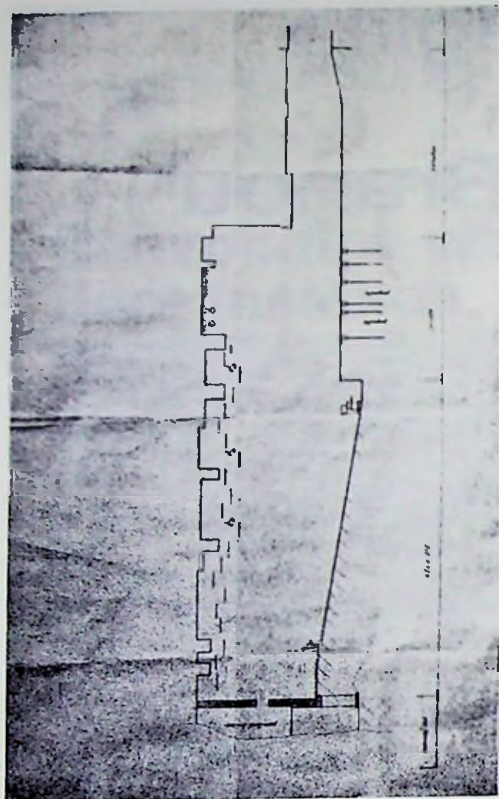
Hierbij nog gevoegd: kleedsters, requisiteur en kappers - totaal 23 man personeel.

Geluid: Op de trappen en gangen naar de zaal toe zijn speakers geplaatst; in de zaalwanden zijn aan iedere kant twintig speakers gebouwd.

Door deze opstelling is het mogelijk geluiden van zeer veraf naderbij te laten komen tot in de zaal.

Plattegrond van het toneel.

1: projectie-, geluids-, lichtcabine.

2: zaal

3: toneel

4: verzinkingen

5: achtertoneel

Uit het bovenstaande is de beperktheid van de mogelijkheden in dit theater wel duidelijk geworden. Toch is men zich daar als toeschouwer totaal niet van bewust. Men ondergaat vanuit de zaal de wonderbaarlijke eenheid van techniek en kunstenaarschap, die eigen is aan dit gezelschap. Hoe wordt die bereikt?

In de eerste plaats is daar dan Svoboda als décorontwerper, die zijn visie meesterlijk laat aansluiten op de mogelijkheden, of liever de beperkingen die er zijn; in zijn décor is elk min-punt van het theater tot pluspunt geworden.

Voorts dient te worden vermeld, dat voor iedere produktie een half jaar wordt gerepeteerd, waarvan 4 à 5 weken in décor en costumes, zodat er ruimschoots tijd is om zich volledig te concentreren op één bepaalde voorstelling.

Bij het monteren van de voorstelling wordt een even grote waarde gehecht aan het technische als aan het artistieke deel. Iedere medewerker, hetzij acteur hetzij technicus, zet zich op een repetitie volkomen in en houdt rekening met het werk van een ander. Het erkennen van het belang van de techniek in een voorstelling maakt de verantwoordelijkheid van de technici veel zwaarder; men is zich hiervan terdege bewust.

Het technische team van dit gezelschap munt zeker niet uit in vakmanschap, maar put zijn grootste kracht uit de inventiviteit. De apparatuur is slecht, men schaamt zich ervoor. De resultaten, die er mee bereikt worden, zijn ongelooflijk.

Laterna Magica.

Op de Expo 58 te Brussel is de eerste voorstelling van de "Laterna Magica" gegeven. Het programma was ontstaan uit een samenwerking tussen Alfred Radok, regisseur en Josef Svoboda, décorontwerper, en had tot doel, in de vorm van een voorstelling, voorlichting te geven over Tsjecho-Slowakije.

Na de Expo is het principe toegepast in

toneelvoorstellingen; het wordt nu in Praag gebruikt als grondprincipe voor een show, die onder de titel "Laterna Magica" nog steeds wordt vertoond.

Het principe is, het samenvoegen van film, toneel, ballet en mime. Op een filmdoek ziet men bijvoorbeeld de achtervolging van een dief, even later komen dief en achtervolger werkelijk op. Het gaat om de samenwerking tussen filmbeeld en spel en de gelijktijdigheid hiervan.

Op het toneel bevinden zich vier projectieschermen (zie tekening), waarvoor zwart fluwelen gordijnen zijn gehangen. De toneelvloer en afstopping zijn ook zwart. Als een film inzet op één van de projectieschermen ziet men dit nauwelijks op het gordijn ervoor, tot het openschuift. Het is alsof alle beelden opdoemen vanuit het zwart.

Naast het effect film-toneel wordt er nog gewerkt met een lopende band, een heftoneel en zwart licht.

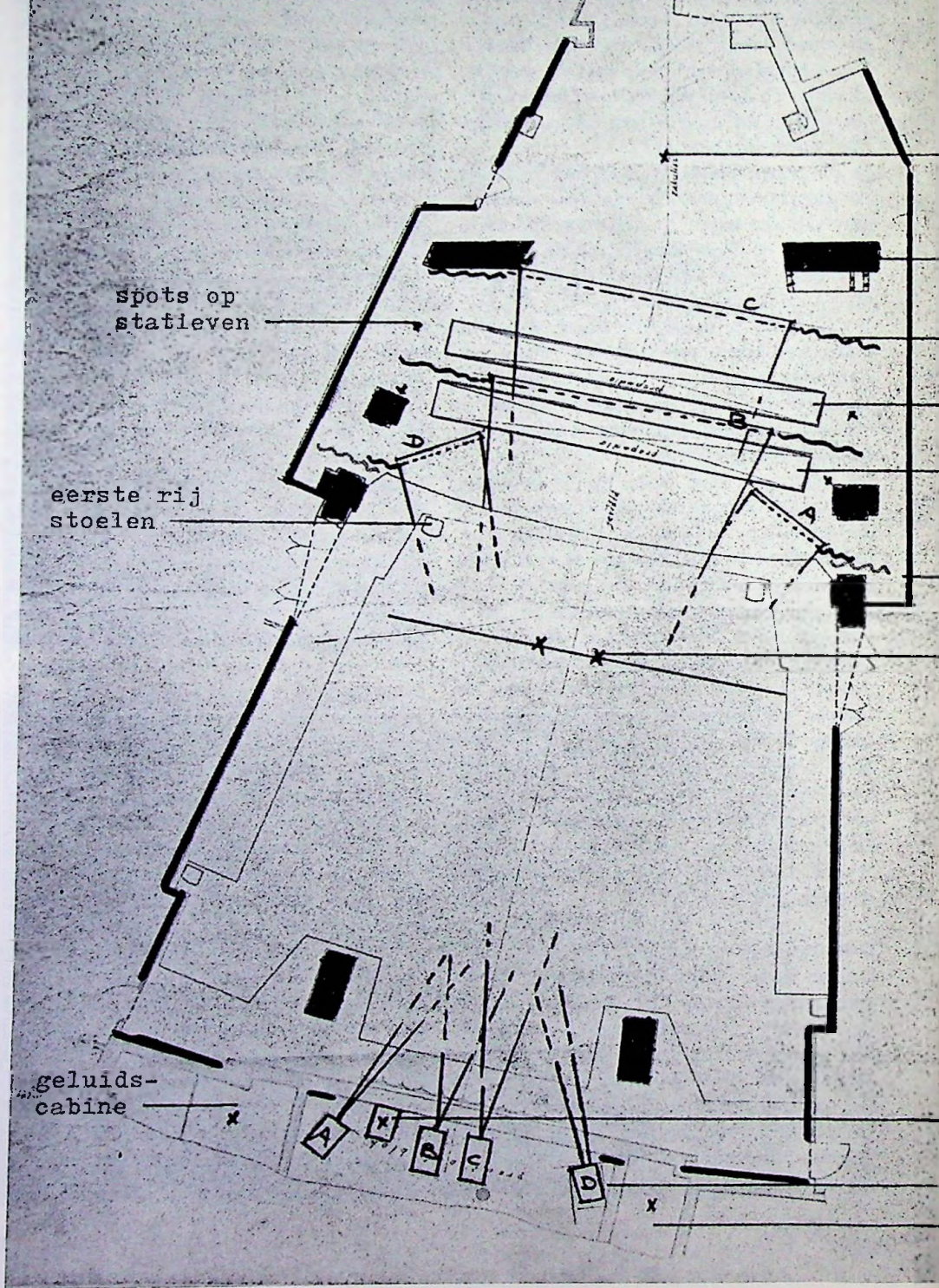
In het eerste heftoneel is een lopende band gebouwd; hierop loopt een van de spelers, op het scherm erachter wordt de bijpassende achtergrond geprojecteerd.

Het tweede heftoneel wordt alleen als opkomst gebruikt onder scherm C, dat doorzichtig is. Achter scherm C kunnen ook scènes aangelicht worden, zodat men film en spel door elkaar ziet.

Het principe van het "Zwart licht"-effect is, het aanlichten van fluorescerende voorwerpen met kwartslicht (Utra violette straling). Men ziet hierdoor alleen de voorwerpen en niet de omgeving. De voorwerpen worden bewogen door in het zwart geklede mensen (zwart fluwelen pak, kap met kijkgaas en zwarte handschoenen), die men tegen de zwarte achtergrond niet ziet. In een bepaald nummer bijvoorbeeld springt van scherm A een hondje weg, dat men over het toneel ziet lopen; daarna springt het hondje op scherm D.

Dit wordt als volgt gedaan: Op A wordt een hondje geprojecteerd, dat naar de rand van het scherm loopt, erachter wordt

"Lanterna Magica" (projectie principe)

achtertoneel

pilaren

zwarte afstopping en gordijnen

verzinking als opkomst

verzinking met lopende band

voorgordijn

volgspots op zaalbrug

A en D, vaste projectiedoeken

*B, projectiedoek, horizontaal open
te schuiven*

C, vast projectiedoek doorzichtig

een speelgoedhondje, dat behandeld is met fluorescerende verf, tegelijkertijd naar de rand bewogen en tevoorschijn gebracht. De overgang gaat zo vlug, dat men het nauwelijks bemerkt. Vervolgens brengt een "zwarte" inspicient het hondje naar het volgende scherm, waar hetzelfde, in omgekeerde volgorde gebeurt.

De belichtingsapparatuur is naast vier filmprojectoren en de kwartslicht-lampen reeds genoemd. Er wordt meestal gewerkt met twee volgspots en enige statieven van achter de poten, om strooilicht op de schermen zoveel mogelijk tegen te gaan. Het gefilmde beeld zou immers hierdoor vervagen. De lichtstanden zijn donker gehouden.

Het geheel vereist een perfecte samenwerking en timing van de cameramensen, de in het zwart geklede mensen en de spelers. De show, zelfs een stripteasenummer is niet vergeten, is een mooi stukje theater-techniek, waarbij de spelers minder invloed hebben op het verloop van de voorstelling dan de technici.

Chris Lievaart

ttk

projectieapparaat voor dia's

projectie-cabine

lichtcabine

Foto: Frits van Santen, Den Haag

Ets.
Adrien de Backer
S.A.

Het hoeft
natuurlijk niet
altijd zo groot te zijn
als in het
Nederlands Congresgebouw
in Den Haag

Het moet
wel altijd zo goed
zijn

Goed in kwaliteit doch ook in gebruikswaarde zoals bij

- de kleine lichtkoffers
voor reisgezelschappen en kleine recreatieruimten
- de uitgekiende lichtregelaars tot 126 kringen
voor middelgrote theaters
- de grote lichtregelaars
al of niet voorzien van een ferrietkern-geheugensysteem

Goed van buiten zowel als van binnen omdat

- ADB aan ieder ontwerp iets van de theater"magic" meegeeft
- ADB in de uitvoering bijna 50 jaren ervaring verwerkt

ALLEENVERTEGENWOORDIGING:

CONTROLLUX

LICHTTECHNIEK

SINGEL 406

- AMSTERDAM

- TELEFOON 020 - 235986

Rede, uitgesproken door de heer W. Boswink, voorzitter van de Kring van Nederlandse Toneelcritici, ter gelegenheid van de uitreiking van de prijs der kritiek aan de heer Wim Vesseur op 3 september j.l. in Theater Carré.

Dames en Heren, leden van de Kring van Nederlandse Toneelcritici, genodigden uit de toneelwereld, kortom gij allen die er blijk van geeft waarde te hechten aan de toekenning van de prijs der kritiek die vandaag voor de derde keer wordt uitgereikt - ik heet u van harte welkom.

Prijzen voor toneelprestaties worden de laatste jaren in toenemende mate met enig wantrouwen bekeken, en ik maak me sterk dat velen in ons gezelschap (critici in de hun ter beschikking staande kolommen, acteurs tijdens een praatje in de cantine) al wel eens een zekere inflatie in de waardebepaling en zinnigheid van jaarlijks terugkomende bekroningen hebben vastgesteld. Geen wonder, want wie uit elk toneelseizoen beslist de beste acteur of actrice wil kiezen en de betrokkene met een penning wil belonen komt vroeg of laat oog in oog te staan met het simpele feit dat onze toneelwereld beslist een niet zich zelf verdringende of beconcurrerende top-laag bezit. En zelfs de meest ijdele toneelspeler in ons midden zal moeten toegeven dat het bijzetten van de zoveelste medaille in zijn prijzenkast weliswaar iets zegt over de algemeen bestaande waardering voor zijn werk, maar intussen weinig over het

algemeen niveau van de toneelspeelkunst in Nederland. Wij, critici, weten natuurlijk zo goed als iedereen dat in sommige gevallen een voorstelling drijft op de individuele krachten van enkele vertolkers - ik hoef dat niet nader te argumenteren, want van deze ons eigen betweterigheid zijn de tonelisten al bij voorbaat en knarsetandend overtuigd.

Dit neemt intussen niet weg dat de criticus, of hij wil of niet, en al zal hij het bij voorkomende gelegenheid ontkennen, toch altijd een min of meer belérende functie inneemt. Die is het logische gevolg van de positie waar hij in verkeert: die van een bemiddelaar tussen kunstenaars van wie hij bij voorbaat wil aannemen dat zij het beste voorhebben, en een publiek dat (naar veronderstelling) waarde hecht aan theater en er derhalve naar toe geschreven moet worden. En waarlijk, dames en heren tonelisten, ge moet het ons maar vergeven als onze persoonlijke verheugdheid of teleurstelling wel eens doorslaat naar uiters-ten die u het hoofd doen schudden. Tenslotte zitten onze hoofden na een tachtig premières per jaar ook nog genoeg op de schouders om naar een vakantief gericht te kunnen worden.

De gekheid op een stokje, en het stokje weggooien, schreef al lang geleden Victor van Vriesland. Er is namelijk aanleiding, nog even in ernst over toneelprijzen door te praten. Een van onze collega's heeft onlangs aan de gemeente Amsterdam laten weten dat hij bedankte voor een jury-lidmaatschap. Hij had daarvoor verschillende redenen die ik hier niet in extenso wil vermelden, maar een van zijn grote bezwaren tegen de toekenning van deze toneelprijzen was, dat hij die alweer moest geven aan één afzonderlijke toneelspeler, en dan nog wel in een Nederlands stuk. Nu Cor van der Lugt Melsert dood is en wij allemaal in onze archieven hebben kunnen vinden dat hij omstreeks 200 stukken uit ons eigen taalgebied op de planken wist te krijgen zonder er aan failliet te gaan past ons niet een oordeel over de kwaliteit van de toen getoonde werken, maar wel een lichte afgunst op een sfeer waarin dat mogelijk was. De collega die zijn medewerking aan de onderhavige prijs opzegde meent dat in de huidige toneelconstellatie de belangrijkste en meest te waarderen prestaties noodzakelijkerwijs het resultaat moeten zijn van een gezamenlijke inspanning, waarbij acteurs niet in principe een belangrijker functie hebben dan de velen die soms wel en soms niet met name worden genoemd, en die men meestal maar vluchtig tijdens het applaus te zien krijgt.

Wel, de Kring van Toneelcritici is vanaf het misschien wat onberaden moment waarop tot het instellen van een prijs besloten werd, bedacht geweest op iets anders. Hoofdzaak in de vernuftige uitleg nog altijd vatbare omschrijving van onze taak is, dat iedereen en alles voor bekroning in aanmerking kan komen, voorzover er van te zeggen valt dat er een stimulerende werking voor het toneellevens van uit is gegaan, en de bewijzen daarvan in het afgelopen seizoen te zien zijn geweest. De Kring heeft die gedachtengang in fei-

ten omgezet, en bekroonde achtereenvolgens de toneelgroep Sudio en de dramaturgische verzorging bij de toneelgroep Centrum. Nadrukkelijk stond hierbij voorop, dat ook de minder fameuze medewerkers aan het totale repertoire van een gezelschap betrokken moesten worden in een blijk van waardering waar kennelijk het merendeel van de beroeps critici het over eens kon worden.

Dit brengt me dan op datgene waarvoor we hier vandaag zijn, en voorgaande uitweidingen mogen voor mijn rekening blijven. Als voorzitter van de kring deel ik u mede dat de korte, maar naar mijn mening goede traditie in ons midden wil dat de leden van de kring een keuze doen uit drie geargumenteerde voorstellen, en dat van die keus in beknopte vorm verantwoording wordt afgelegd. Het gaat hier niet - en ik vraag u dringend dit te willen geloven - om de uitslag van een vergelijkend examen, maar om het geven van inzicht in de overwegingen die tot het uiteindelijk besluit hebben geleid.

Ter sprake is geweest de toneelgroep Theater, die volgens de door ons opgestelde en nader beoordeelde considerans: gewaardeerd diende te worden voor de imposante dubbelvoorstelling van Hendrik IV (met maaltijd), waarmee het gezelschap een goede en van durf getuigende daad verrichtte en bewezen heeft nieuwe wegen te willen inslaan om dichterbij het publiek te komen.

In overweging kwam ook Minas Christidis, de Griekse regisseur die met zijn werk voor De Ruiters van Aristofanes bij de Nieuwe Komedie demonstreerde dat er anders en speelser met het koor kon worden omgegaan dan men hier te lande gewend is.

Tenslotte, en daarmee kom ik terug op enkele overwegingen die al zijn aangestipt, heeft de Kring van Toneelcritici de volle vrijheid om binnen de ruime omschrijving-

en van haar bedoelingen te bekronen wie zij wil. Dat moest in dit geval juist wél een cenling worden, en juist iemand uit het schijnbaar naamloze gezelschap dat voor acteurs en regisseurs voorstellingen mogelijk maakt waarvan het publiek de importantie wel beseft, maar waar het de details niet van af kan lezen. Het ligt op de weg van de critici, een bekroning te geven aan een decorbouwer, een kostuumontwerper, een toneelmaker, en in de laatste jaren ook nog een medeconstructeur van nieuwe schouwburgen.

Er waren in het afgelopen seizoen verscheidene voorbeelden van zijn uiterst vruchtbare talent op de tonclen te bezichtigen - ik noem in dit verband de aankledingen van De Spaanse Brabander, De Revisor, Lekker blijven liggen maffen, en

Biografie - en er was bovendien een tentoonstelling in het Toneelmuseum die in kort bestek meer liet zien dan de meesten van ons zich voor de geest konden halen.

Mijnheer Vesseur, ik heb U de nauwkeurige beschrijving willen onthouden van de motieven die ons tot deze bekroning hebben geleid. Wat gaat het u tenslotte aan? Want als ik iets van u meen te weten, dan is dat wel dat u publiciteit schuwt en liefst op uw eigen houtje aan het werk bent. U heeft allerlei hele en halve officiële functies waar niemand meestal van hoort. Staat u mij toe dat ik u bij deze gelegenheid in het licht trek van de eensgezinde Nederlandse toneelkritiek, en u onze prijs voor het seizoen 1968-1969 overhandig.

Atelier voor toneeldecor

Amsterdam

Terrein Zuidergasfabriek - tel. 020 - 921551 en 53280

Tot onze vaste relaties behoren o.a.:

TONEELGROEP GLOBE

NATIONAAL BALLET

N.V. NED. REVUE RENE SLEESWIJK

IMPRESS. JOHN DE CRANE

SCAPINO BALLET

WIM SONNEVELD

Decorateur

HENK CORDUWENER

privé: 02152 - 1029

Decorbouw

NAUTA-BERNTSEN

privé: 020 - 127258

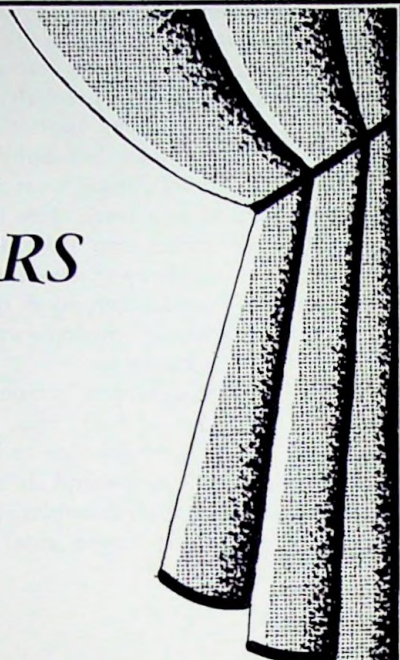
Firma

AUKE WIEGERS

Amsterdam-o.

Toneeltextiel

Specialist voor toneel-
en theaterinrichting

Zwaardemakersstraat 50 - Fizeastraat 7 - Telefoon 942803

In het grote Belgische dagblad "Vooruit" stond een
serle artikelen onder de titel

"VOOR EEN TONEELBIBLIOTHEEK"

van de hand van Rik Lanckrock.

Daarin lezen wij het volgende:

"In het theater speelt de techniek een belangrijke rol.
Wij zijn dan ook erg blij met het Nederlands gespeciali-
seerde "Tijdschrift voor Theatertechniek" (Schokkings-
straat 15 te Maarssen), waarin de lezer geregeld een uit-
gebreide informatie aangeboden wordt over alles, wat ver-
band houdt met techniek, uitrusting, zaalinrichting, e.d."

Tot zover Rik Lanckrock.

**EN OP DIT TIJDSCHRIFT Zouden NIET ALLE TECHNICI IN NEDERLAND
GEABONNEERD ZIJN??**

Amsterdamse Stadsschouwburg heeft een van de meest moderne lichtorgels

De modernisering en uitbreiding van de al wat bejaarde Stadsschouwburg van Amsterdam is nog steeds in volle gang. Een der meest opvallende verbeteringen van de laatste tijd is ongetwijfeld de nieuwe belichtingsapparatuur, die zo perfect is, dat de hoofdstad hiermee niet alleen het beste en veelzijdigste "lichtorgel" heeft van alle schouwburgen in den lande, maar zelfs van heel West-Europa. Het oude apparaat, dat zoals gebruikelijk met de hand bediend werd, is sedert kort vervangen door een volautomatisch systeem, dat veel meer lichtcapaciteit en mogelijkheden bezit en dat dank zij een computer feilloos zijn werk doet.

Tijdens de uitvoering glijden op een signaal vanaf het hoofdpaneel de kaarten stuk voor stuk in de machine. Soms betekent dat niet méér dan dat er op het toneel een lampje aangaat. Met hetzelfde gemak wordt het door een enkele kaart op het toneel langzaam nacht, gaan de straatlantarens branden en slaat in de verte een klok elf uur. Kaarten verkeerd in de computer leggen kan geen gevaren opleveren, aangezien in zo'n geval direct een waarschuwingslicht op het paneel gaat branden: "rood gaat gillen" zoals de heer Severijnse dat noemt. Ook kortsluitingen leveren geen problemen meer op. De nieuwe kortsluitautomaat lokaliseert direct het defect, waardoor dit in een ommezien kan worden verholpen.

"Vroeger stond je na een première te bibberen van de zenuwen. Nu komen er geen zenuwen of wat ook meer aan te pas. Al moet ik toegeven, dat ik in het begin heus wel eens aan dit apparaat met al die duizenden transistors getwijfeld heb. We werken er al fijn mee. Wat deze installatie ook zo mooi maakt is, dat je de belichting ook nog tijdens de voorstelling met de hand bij kunt stellen als dat nodig is". Aldus de heer Severijnse, die vertelt dat er in Nederland nog één andere ASEA-installatie staat: in Haarlem. Die is evenwel kleiner. Slechts in Warschau staat een apparatuur van dit merk van vergelijkbare grootte, doch die werkt nog met relais, waardoor die kwalitatief minder is: een lagere werksnelheid en meer bewegende delen, wat dus meer kansen op slijtage en defecten betekent. "In ons apparaat is de ruimtevaart in praktijk gebracht" zegt de hoofdbelichter van de Stadsschouwburg, die inmiddels al zijn naaste medewerkers al wegwijst heeft gemaakt op de nieuwe installatie. Hij is van plan om ook toneelelektriciens de bediening nog te leren. Hoe meer de kunst verstaan, des te gemakkelijker voor allen, is zijn motto.

In de Amsterdamse Stadsschouwburg staat thans het modernste en verfijndste wat er op dit ogenblik in West-Europa in schouwburgen en theaters aan belichtingsapparatuur te vinden is. De lichtcapaciteit op het toneel is thans groter dan ooit tevoren.

Amsterdamse Stadsschouwburg heeft een van de meest moderne lichtorgels

VAN DE ADMINISTRATIE

Te velen hebben - zelfs nu het seizoen '69-'70 een aanvang heeft genomen - hun bijdrage over '68-'69 niet betaald; ondanks hier-toe vriendelijk te zijn aangezocht.

Er zijn zelfs enkelen, die over '67-'68 niet hebben voldaan.

Al deze "nalatigen" hebben wij nog weer eens aangeschreven in de hoop, dat zij nu spoedig aan hun verplichtingen zullen voldoen.

Of... zouden we een "zwarte lijst" moeten gaan invoeren?
Dat zou toch wel een blamage zijn.

Hierbij dus een zoveelste dringend verzoek: Betaal Uw bijdrage tijdig! Voeg bij deze betaling de nog door U verschuldigde bedragen over de afgelopen seizoenen, indien U daarom reeds per brief is verzocht.

Fa. J. H. Stakebrand & Zoon

Lijnbaansgracht 290 - Amsterdam-C. - tel. 020-235117

Levering en montage in binnen- en buitenland van :

brandschermen

decortrekken

verrijdbare zijtorens

lichtbruggen

zijbruggen

rond-horizon installaties

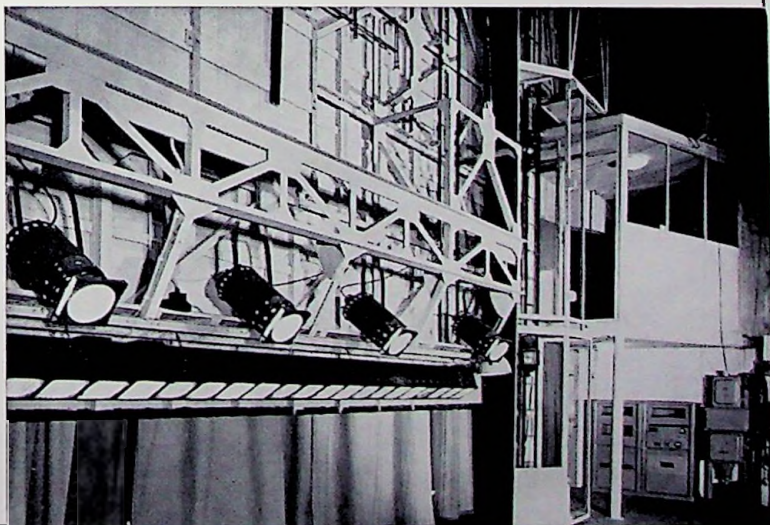
verzinkingen

draaitonelen

rookluikinstallaties

stalen skeletten voor toneelhuis

Gevestigd sedert 1902

**Uw Theater-technische problemen
zijn bij ons in goede handen**

Kombinatie tot het uitvoeren
van elektrotechnische werken

C.V. **"UTRECHT"**

N.V. **BLIJENBERG**

Croeselaan 18 te Utrecht

Tel.: 030-38875

ADVIES, ONTWERP EN UITVOERING VAN:

Licht-
Kracht-
Toneelverlichtings-
Noodverlichtings-
Geluids-
Projectie-

Installaties